

ГАБРИЕЛ ГАРСИЯ МАРКЕС

ОКАПАЛАТА ШУМА

Превод от испански: Анна Златкова, 1979

chitanka.info

А за трупа на Полиник,
нещастния,
издал бил той до гражданите
заповед,
ни плач за него, нито
погребение!

Да се остави неоплакан,
незарит —
богата плячка за пернати
хищници.

Така бил повелил Креон,
любезният,
за тебе и за мен — за мен,
разбираш ли?

Той щял да дойде, за да обяви
това
на тия, що не са го чули. Всичко
туй
не смятал за шега и
непокорникът
пребит ще падне от народа с
камъни.^[1]

(От
„Антигона“)

Внезапно, сякаш някаква вихрушка бе пуснала корени наред градчето, пристигна банановата компания, преследвана от окапалата шума. Една разбъркана, необузdana шума, събрала човешката измет и отпадъците на другите градове; стърница от една гражданска война, която изглеждаше все по-далечна и неправдоподобна. Шумата беше безпощадна. Заразяваше всичко със

смесената си миризма на тълпа, миризма на пот и притаена смърт. За по-малко от година тя стовари върху градчето развалините от многобройни предшествували я катастрофи, пръсна из улиците съмнителния си товар от отпадъци. И под неочаквания лудешки ритъм на вихрушката тези отпадъци стремително се разпределяха, обособяваха, докато превърнаха онова, което беше уличка с река в единия край и малко гробище на другия, в съвсем различен, сложен град, направен от отпадъците на другите градове.

Смесен с човешката шума, повлечен от буйната й сила, надойде изметта от складовете, от болниците, от фабриките, от увеселителните заведения; измет от самотни жени, от мъже, които връзваха мулето си за някоя подпора на хотела и чийто багаж се състоеше от дървен сандък или вързопче дрехи, а само след няколко месеца вече притежаваха собствена къща, две държанки и военния чин, който остана да им дължат, защото бяха дошли късно на война.

Дори изметта на жалката любов от градовете дойде с окапалата шума и построи дървени къщурки; отначало зае един ъгъл, където половин походно легло предлагаше мрачен подслон за една нощ, а после се появи една шумна тайна улица и накрая цял един „публичен“ град в самия град.

Сред тази виелица, сред този вихър от непознати лица, от навеси на пътя, от мъже, които се преобличаха наред улицата, от жени, седнали на сандъци, с отворени чадъри, от безброй изоставени мулета, които измираха от глад в конюшната на хотела, първите станахме последни; ние бяхме чужденците, пришълците.

След войната, когато дойдохме в Макондо и оценихме неговата земя, знаехме, че шумата ще дойде някой ден, ала не се досещахме за нейния устрем. Затова, когато усетихме да се задава лавината, единственото нещо, което успяхме да сторим, беше да сложим чиния с вилица и нож зад вратата и да седнем търпеливо да чакаме

новодошлите да се запознаят с нас. Тогава влакът изсвири за първи път. Шумата се обърна и излезе да го посрещне, и обръщайки се, изгуби сила, но доби еднородност и здравина; претърпя естествения процес на ферментация и се смеси със зародишите в земята.

(Макондо, 1909 г.)

---

[1] Софокъл, „Антигона“, Издателство „Отечество“, София, 1977, превод на Александър Ничев. ↑

1

За първи път виждам мъртвец. Сряда е, но на мен ми се струва, че е неделя, защото не отидох на училище и ми облякоха този кадифен костюм, който ме стяга. Мама ме е хванала за ръка и вървим зад дядо, който почуква с бастуна си на всяка крачка, за да не се спъне в някой предмет (не вижда добре в полумрака, пък и куца). Минавам пред огледалото в гостната и се виждам в цял ръст, облечен в зелено и с тази колосана бяла джуфка, която ме убива на врата. Виждам се в кръглото мръсно огледало и си казвам: „Ето ме, сякаш днес е неделя.“

Пристигнахме в къщата, където е мъртвецът.

В затвореното помещение горещината е непоносима. Чува се как слънцето жужи на улицата — и нищо повече. Въздухът е неподвижен и осезаем, сякаш може да се докосне като стоманен лист. В стаята, където са сложили тялото, мирише на сандъци, но сандъци не се виждат никъде. В ъгъла виси хамак, окачен на халката за единия край. Мирише на отпадъци. И ми се струва, че разнебитените, полустрошени предмети, които ни заобикалят, приличат на ония неща, които трябва да миришат на отпадъци, макар в действителност да имат друга миризма.

Винаги съм си мислил, че мъртъвците трябва да са с шапка. Сега виждам, че не е така. Виждам, че са гологлави, с кърпа, вързана под челюстта. Виждам, че устата им е полуотворена и зад посинелите устни се виждат мръсни неравни зъби. Виждам, че са с прехапан настрани език — подпухнал и мек, малко по-тъмен от лицето, което има цвят на пръсти, стегнати с връв. Виждам, че очите им са отворени — много повече, отколкото на жив човек, неспокойни и опулени, и че кожата сякаш е от влажна сбита пръст. Мислех, че мъртвият прилича на спокоен спящ човек, а сега виждам, че е тъкмо обратното. Виждам, че прилича на буден човек, разгневен от някаква кавга.

Мама също се е облякла така, сякаш е неделя. Сложила си е старата сламена шапка, която ѝ закрива ушите, и затворена черна рокля с дълги ръкави. Понеже днес е сряда, изглежда ми далечна и

непозната и ми се струва, че иска да ми каже нещо, докато дядо става да посрещне мъжете, които носят ковчега. Мама седи до мен, с гръб към затворения прозорец. Диша тежко и постоянно си поправя кичурите коса, които се подават изпод набързо сложената шапка. Дядо заповядва на мъжете да поставят ковчега до кревата. Чак сега виждам, че мъртвецът действително може да се побере в него. Когато мъжете донесоха ковчега, стори ми се, че е прекалено малък за тяло, което заема цялата дължина на леглото.

Не знам защо ме доведоха тук. Никога не бях влизал в тази къща и дори си мислех, че в нея не живее никой. Къщата е голяма, ъглова и вратите ѝ, мисля, никога не са били отворени. Винаги съм си мислил, че къщата е празна. Чак сега, когато мама ми каза: „След обяд няма да ходиш на училище“, но аз не се зарадвах, защото ми го каза със сериозен и сдържан глас, и я видях да се връща с кадифения ми костюм — сложи ми го, без да продума, и се упътихме към вратата, където ни чакаше дядо, и отминахме трите къщи, които я делят от нашата — чак сега разбрах, че някой живее в ъгловата къща. Някой, който е умрял, и това трябва да е човекът, за когото спомена мама, когато ми каза: „Трябва да бъдеш много послушен на погребението на доктора.“

Когато влязох, не видях мъртвеца. Видях на вратата, че дядо разговаря с мъжете. Видях го и след това, когато ни заповяда да влезем. Тогава си помислих, че в стаята има някой, но като влязох, ми се стори тъмна и празна. Горещината ме блъсна в лицето още в първия миг и усетих тази миризма на отпадъци, която отначало беше силна и натрапчива, а сега, както и горещината, идва на бавни вълни и изчезва. Мама ме поведе за ръка през стаята и ме сложи да седна до нея в един ъгъл. Чак след известно време започнах да различавам предметите. Видях как дядо се мъчи да отвори един прозорец, който изглеждаше залепнал за дървото на касата, и го видях как удря с бастуна по резетата. Сакото му беше покрито с прах, който се сипеше при всяко сътресение. Обърнах лице натам, където отиде дядо, след като се отказа да отвори прозореца, и чак тогава видях, че на кревата лежи някой. Един тъмен, изпънат, неподвижен човек. Тогава извърнах глава към мама, която беше все така далечна и сериозна, загледана в друга посока. Понеже краката ми не стигаха до земята, а висяха във въздуха на една педя от пода, пъхнах си ръцете под бедрата, опрях длани на

стола и започнах да си клатя краката, без да мисля за нищо, докато си спомних, че мама ми беше казала: „Трябва да бъдеш много послушен на погребението на доктора.“ Тогава усетих нещо хладно зад гърба си, обърнах се да погледна, но видях само дървената суха и напукана стена. Ала сякаш някой ми беше казал от стената: „Не си клати краката, защото човекът в леглото е докторът и е мъртъв.“ И когато погледнах към кревата, вече не го видях такъв, както преди. Вече не го видях легнал, а мъртъв.

Оттогава, колкото и да се старая да не го гледам, чувствавам, сякаш някой държи лицето ми обърнато натам. И макар че се мъча да гледам другаде, все пак го виждам навсякъде, с опулени очи и мъртвешко зелено лице в мрака.

Не знам защо никой не дойде на погребението. Дойдохме само дядо, мама, аз и четиримата индианци, които работят при дядо. Мъжете донесоха торба вар и я изсипаха в ковчег. Ако майка ми не изглеждаше толкова странна и разсеяна, щях да я попитам защо правят това. Не разбирам защо трябва да ръсят вар в ковчег. Когато торбата се изпразни, един от мъжете я изтръска над ковчег — паднаха още няколко парченца, които по-скоро приличаха на стърготини, отколкото на вар. Вдигнаха мъртвеца за раменете и краката. Той носи прост панталон, стегнат на кръста с широк черен каиш, и сива риза. Обут е само левият му крак. Както казва Ада, с единия крак е цар, а с другия — роб. Дясната обувка е захвърлена на единия край на леглото. Там на мъртвеца като че ли не му е било добре. В ковчег, изглежда, му е по-удобно, по-спокоен е и лицето му, което напомняше лице на жив и буден човек след кавга, е придобило успокоен и уверен израз. Профилът му се е смекчил. Сякаш там, в ковчег, се чувства вече на мястото, което му се полага като на мъртвец.

Дядо ходи из стаята. Взема няколко предмета и ги слага в ковчег. Отново поглеждам към мама с надеждата, че ще ми каже защо дядо хвърля разни предмети в ковчег. Но майка ми стои невъзмутимо в черната си рокля и сякаш се мъчи да не гледа към мястото, където е мъртвецът. И на мен ми се иска да не гледам, но не мога. Гледам го втренчено, изучавам го. Дядо хвърля някаква книга в ковчег, прави знак на мъжете и трима от тях слагат капака върху тялото. Едва сега се чувствам освободен от ръцете, които държаха главата ми обърната насам, и започвам да разглеждам стаята.

Отново поглеждам към майка си. За първи път, откакто дойдохме в къщата, тя ме поглежда и се усмихва с пресилена, нищо неказваща усмивка. В далечината чувам свирката на влака, който изчезва зад последния завой. Долавям някакъв шум откъм ъгъла, където е мъртвецът. Виждам как един от мъжете повдига единия край на капака и дядо пъха в ковчег обувката на умрелия, тази, която бяха забравили на кревата. Влакът отново изсвирва, все по-далеч, и внезапно си казвам: „Два и половина е.“ И си спомням, че по това време (докато влакът свири от последния завой) момчетата се строят в училище и започва първият час.

„Абраам“ — мисля си аз.

.....

Не биваше да водя детето. Не е за него тази гледка. И мен самата, дете скоро ще навърша трийсет години, ме потиска тази обстановка, толкова странна поради присъствието на мъртвеца. Сега вече бихме могли да излезем. Бихме могли да кажем на татко, че не се чувствуваме добре в тази стая, където цели седемнайсет години са се трупали вехториите на един човек, откъснат от всичко, което може да се нарече обич или признателност. Вероятно баща ми е единственият човек, който е изпитвал към него някаква привързаност. Една необяснима привързаност, която сега му помага да не изгние между тези четири стени.

Измъчва ме нелепостта на всичко това. Тревожи ме мисълта, че след малко ще излезем на улицата зад един ковчег, който на никого няма да вдъхне друго чувство освен задоволство. Представям си лицата на жените по прозорците, когато видят как пристъпя баща ми, когато видят как пристъпям с детето зад един ковчег, където се разлага тялото на единствения човек, когото градчето бе искало да види точно така — каран към гробищата сред неумолимо забвение, следван от тримата души, решили да сторят едно добро дело, което сигурно ще бъде начало на собствения им позор. Нищо чудно заради това татково решение утре никой да не пожелае да присъствува на нашето погребение.

Може би затова доведох детето. Когато татко ми каза преди малко: „Трябва да ме придружиш“, първото нещо, което ми дойде на

ум, беше да взема и детето, за да се чувствам защитена. Сега сме тук, в този душен септемврийски следобед, и чувстваме, че нещата, които ни заобикалят, са безмилостните оръдия на нашите врагове. Татко няма за какво да се безпокои. Всъщност той цял живот е вършил такива неща; карал е градчето да гризе камъни, изпълнявал е и най-незначителните си задължения, без да се съобразява с каквото и да било. Още преди двайсет и пет години, когато този човек дойде у дома, татко трябва да е предположил (забелязвайки нелепото държане на госта), че днес в градчето никой няма да пожелае дори да хвърли тялото му на лешоядите. Може би татко е предвидил всички пречки, претеглил и премислил възможните трудности. И сега, след двайсет и пет години, сигурно чувства, че това е просто изпълнението на едно дълго премисляно задължение, което той щеше да доведе докрай на всяка цена, дори да трябва сам да влачи трупа по улиците на Макондо.

И все пак, когато настъпи часът, той няма смелостта да го стори сам и ме накара да разделя с него това мъчително задължение, което сигурно е поел много преди да мога да разсъждавам. Когато ми каза: „Трябва да ме придружиш“, не ми остави време да се замисля върху значението на думите му; не можах да преценя колко смешно и позорно е да погребваш човек, когото всички са чакали да се превърне в прах в леговището си. Защото хората не само бяха чакали това, но и се бяха подготвили нещата да се случат тъкмо така и бяха чакали искрено, без угризения и даже предвкушвайки удоволствието да усетят някой ден как из градчето се носи сладостната миризма на разлагащия се труп. И никой нямаше да се почувствува развълнуван, разтревожен или възмутен, а, напротив, доволен, че е настъпил жадуваният час, желаейки да трае дотогава, докато вонята на мъртвеца засити и най-дълбоко спотаената злоба.

Сега ние ще лишим Макондо от едно дълго жадувано удоволствие. Чувствам, че това наше намерение ще породи някак в сърцата на хората не унилото усещане за измамени надежди, а за една отсрочка.

И затова трябваше да оставя детето у дома; за да не стане жертва на тази клетва, която ще ни преследва ожесточено, тъй както бе преследвала доктора цели десет години. Детето трябваше да остане настрана от това задължение. То дори не знае защо е тук, защо сме го довели в тази стая, пълна с вехтории. Стои мълчаливо, объркано,

сякаш очаква някой да му обясни какво означава всичко това; сякаш чака, седнало, клатейки крака, опряло ръце на стола, някой да му даде отговор на тази ужасна гатанка. Иска ми се да вярвам, че никой няма да го стори; че никой няма да отвори невидимата врата, която не му позволява да проникне отвъд обсега на своите сетива.

На няколко пъти ме погледна — знам, че съм му се сторила странна и непозната с тази затворена рокля и тази стара шапка, която си сложих, за да не бъде разпозната дори от собствените си предчувствия.

Ако Меме беше жива, ако беше тук, в тази къща, може би щеше да бъде по-различно. Би могло да се каже, че съм дошла заради нея. Би могло да се каже, че съм дошла да споделя една болка, която тя нямаше да изпита, но би могла да се престори, че изпитва, и която градчето би могло да си обясни. Меме изчезна преди около единайсет години. Смъртта на доктора ни лишава от възможността да узнаем къде е тя или поне нейните кости. Меме не е тук, но може би дори да беше тук — ако не се беше случило онова, което се е случило и което така и не можа да се изясни, — щеше да застане на страната на градчето, против мъжа, който в продължение на шест години топлеше леглото ѝ с такава обич и човечност, с каквато би могло да го стори и едно муле.

Чувам как влакът изсвирва от последния завой. „Два и половина е“, си казвам; и не мога да отпъдя мисълта, че в този миг Макондо следи със затаен дъх това, което става в тази къща. Мисля си за сеньора Ребека, слаба и съсухрена, с нещо от домашен призрак в погледа и облеклото, седнала до електрическия вентилатор, със засенчено от телените мрежи на прозорците лице. Докато слуша влака, който се губи зад последния завой, сеньора Ребека навежда глава към вентилатора, измъчвана от горещината и злобата. Спиците на сърцето ѝ се въртят като перките на вентилатора (само че в обратна посока) и тя промърморва: „Дяволът има пръст във всичко това“, и потръпва, вкопчена в живота с мъничките корени на ежедневието.

Агеда, сакатата, вижда как Солита се връща от гарата, след като е изпратила годеника си; вижда я как отваря чадърчето си, завивайки по безлюдната улица; усеща как се приближава, изпълнена с онази чувствена наслада, която и тя самата бе изпитвала преди и която се превърна в тази упорита религиозна болест, която я кара да казва: „Ще се въргаляш в кревата като свиня в кочината си.“

Не мога да прогоня тая мисъл. Да не мисля, че е два и половина; че мулето с пощата минава обвито в парещ облак прах, следвано от мъжете, прекъснали следобедната си почивка в сряда, за да вземат пакета с вестниците. Отец Анхел спи седнал в ризницата, с отворен молитвеник на тлъстия корем, чува как минава мулето с пощата, пъди мухите, които смущават съня му, оригва се и казва: „Тровиш ме с кюфтетата си.“

Татко проявява хладнокръвие във всичко. Дори когато заповядва да отворят ковчега и да сложат вътре забравената в леглото обувка. Само той можеше да се интересува от този груб човек. Не бих се изненадала, ако, като излезем с трупа, тълпата ни причаква на вратата с изпразненията, събрани през нощта, и ни обсипе с нечистотии, задето сме престъпили волята на градчето. Може би няма да го направят заради татко. Може и да го направят заради нещо толкова долно, като да лишиш градчето от едно дълго жадувано удоволствие, предвкусвано в знойни следобеди, всеки път, когато мъже и жени са минавали край тази къща и са си казвали: „Рано или късно ще осъмнем с тази миризма.“ Защото точно така казваха всички — от първата до последната къща.

След малко ще удари три часът. *Госпожицата* вече знае. Сеньора Ребека я видя да минава и я повика, скрита зад телената мрежа. Излезе за миг от обсега на вентилатора и каза: „Госпожице, това е дяволът. Нали знаете?“ И утре вече няма да ходи на училище моят син, а друго, съвсем различно момче; едно момче, което ще порасне, ще има деца и накрая ще умре, но никой няма да му дължи някаква признателност, която би му помогнала да бъде погребан като християнин.

Сега щях да си седя спокойно в къщи, ако преди двацет и пет години не беше дошъл при баща ми с препоръчително писмо този човек, за когото така и никой не разбра откъде идва и който остана да живее у нас, хранейки се с трева и гледайки жените с тези гладни и облещени кучешки очи. Ала наказанието ми е било писано още преди да се родя, било е скрито и отсрочено до тази злокобна високосна година, в която ще навърша трийсет години, до деня, в който баща ми ми каза: „Трябва да ме придружиш.“ А после, преди да успея да го запитам нещо, затропа с бастуна си по пода: „Трябва да се справим каквото ще да става, дъще. Докторът се е обесил на разсъмване.“

.....

Мъжете излязоха навън и се върнаха в стаята с чук и кутия пирони. Само че не заковаха ковчега. Сложиха нещата на масата и седнаха на кревата, където беше лежал мъртвецът. Дядо изглежда спокоен, но спокойствието му е неубедително, отчаяно. Не е спокойствието на мъртвеца в ковчега, а на един нетърпелив човек, който се мъчи да не изглежда такъв. Непокорно и трескаво е спокойствието на дядо, който снове из стаята, куцайки, и рови сред натрупаните вещи.

Когато забелязвам, че в стаята има мухи, започва да ме измъчва мисълта, че ковчегът е пълен с мухи. Още не са заковали капака, но ми се струва, че това бръмчене, което отначало взех за шум от електрически вентилатор наблизо, е роякът мухи, които се блъскат слепешката в стените на ковчега и в лицето на мъртвеца. Разтърсвам глава; затварям очи; виждам как дядо отваря един сандък и вади някакви предмети, които не мога да различа; виждам над леглото само четирите пламъчета на запалените цигари. Измъчван от непоносимата горещина, от застиналия миг и от бръмченето на мухите, сякаш чувам как някой ми казва: *Така ще е и с теб. Ще лежиш в ковчег, пълен с мухи. Още не си навършил и единайсет години, ала някой ден ще лежиш така, изоставен в затворен ковчег, пълен с мухи.* Протягам двата си крака и виждам собствените си обувки — черни и лъскави. „Едната ми връзка се е развързала“, си казвам и пак поглеждам към мама. Тя също ме гледа и се навежда да ми завърже връзката на обувката.

Изпарението, което се носи над главата на мама, топло и ухаещо на шкаф, ухаещо на старо дърво, отново ми напомня за ковчега. Започвам да дишам тежко, искам да изляза оттук; искам да вдъхна жаркия въздух на улицата и прибягвам до крайното си средство. Когато мама се изправя, повиквам я тихо: „Мамо!“ Тя се усмихва и пита: „Какво?“ И аз се навеждам към нея, към строгото ѝ светло лице, и казвам разтреперан: „Ходи ми се на едно място.“

Мама повиква дядо, казва му нещо. Виждам тесните му неподвижни очи зад стъклата, когато той се приближава и ми казва: „Сега не може, разбери.“ Протягам се, а после заставам мирно, без да

се вълнувам от несполуката си. Миговете пак се нижат прекалено бавно. И отново мама, наведена над рамото ми, пита: „Още ли ти се ходи?“ Казва го със строг и сух глас, сякаш не ме пита, а по-скоро ме упреква за нещо. Коремът ми е твърд и напрегнат, но от маминия въпрос става мек и отпуснат и тогава всичко, дори и нейната строгост, ми се струва зло и предизвикателно. „Да — отвърщам ѝ аз. — Още ми се ходи.“ Натискам си стомаха и се опитвам да тропам с крака по пода (друго крайно средство), но се натъквам само на празното пространство под мен; разстоянието, което ме дели от земята.

Някой влиза в стаята. Един от хората на дядо, следван от полицаи и от един мъж със зелен дочен панталон и колан с револвер. В ръката си държи шапка с обърната широка периферия. Дядо се запътва да го посрещне. Човекът със зеления панталон кашля в тъмнината, казва нещо на дядо, пак кашля и все още кашляйки, заповядва на полицаия да разбие прозореца.

Дървените стени изглеждат чупливи. Сякаш са направени от застинала пресована пепел. Когато полицаят удря резето с приклада на пушката си, имам чувството, че прозорецът няма да се отвори. Стените ще рухнат безшумно и къщата ще се срути, ще се разпадне във въздуха като замък от пепел. Струва ми се, че още един удар и ще се озовем на улицата под ярките лъчи на слънцето, седнали сред развалини. Но при втория удар прозорецът се отваря и в стаята навлиза светлина; нахлува стремително, като объркан звяр, който бяга и души мълчешком; който беснее и драска по стените, точейки лиги, а после се връща и ляга кротко в най-хладното кътче на своя затвор.

Когато прозорецът се отваря, предметите започват да се виждат ясно, но още повече изпъква странната им нереалност. Тогава мама вдишва дълбоко, протяга ми ръце и казва: „Ела да погледнем нашата къща през прозореца.“ Вдигнат на ръце, виждам отново градчето, сякаш се завръщам в него след някакво пътуване. Виждам нашата къща, избеляла и разнебитена, но свежа сред бадемовите дръвчета, и се чувствавам отгук така, сякаш никога не съм бил сред тая зелена и нежна свежест, сякаш нашият дом е идеалната въображаема къща, обещана от мама в кошмарните ми нощи. Виждам Пепе, който минава разсеяно, без да ни види. Момченцето от съседната къща, което минава, подсвирквайки си, променено и непознато, сякаш току-що си е подстригало косата.

.....

Тогава кметът се изправя разгърден, потен, със съвсем изменено лице. Приближава се до мене, зачервен от силната възбуда, предизвикана от собствения му довод. „Не можем да твърдим, че е мъртъв, докато не замирише“ — заявява той, като си закопчава ризата и запалва цигара, с лице, обърнато пак към ковчега. Навярно си мисли: Сега не могат да кажат, че нарушавам закона. Поглеждам го в очите и чувствавам, че съм го погледнал достатъчно настойчиво, за да го накарам да разбере, че прозирам и най-скритите му мисли. Казвам му: „Вие нарушавате закона, за да угодите на другите.“ А той, сякаш е очаквал да чуе точно това, отвръща: „Вие сте почтен човек, господин полковник. Знаете, че имам право.“ Аз му казвам: „Вие знаете по-добре от всеки друг, че е мъртъв.“ А той отвръща: „Вярно е, но в края на краищата аз съм само служител. Единственото законно нещо би било да имаме смъртен акт.“ И аз му казвам: „Ако законът е на ваша страна, възползвайте се и доведете лекар, за да издаде смъртен акт.“ А той ми отвръща с вдигната глава, но без надменност, и в същото време спокойно, без нито сянка от слабост или смущение: „Вие сте почтен човек и знаете, че тъкмо това би било беззаконие.“ Като го слушам, разбирам, че е затънял не толкова от ракията, колкото от страх.

Сега си давам сметка, че кметът споделя омразата на градчето. Едно чувство, подхранвано цели десет години, от онази бурна нощ, когато докараха пред вратата ранените и му извикаха (защото той не отвори, а се обади отвътре): „Докторе, погрижете се за тия ранени, че другите лекари не могат вече“, но той не отвори (вратата стоеше затворена, с налягалите пред нея ранени). „Вие сте единственият лекар, който ни остава. Трябва да проявите милосърдие.“ А той отвърна (но и тогава вратата си остана затворена, а тълпата си го представи сред гостната, вдигнал лампата нависоко, с осветени жестоки жълти очи): „Забравил съм всичко, което знаех. Карайте ги на друго място“ — и си остана зад затворената врата (защото оттогава вратата никога вече не се отвори), докато омразата растеше, разпростираше се, превръщаше се в колективна болест, която нямаше да даде покой на Макондо, докато не умре докторът, та във всяко ухо

да продължава да кънти присъдата — произнесена в оная нощ, — която го обрече да изгние между тези стени.

Изминаха още десет години, през които той престана да пие от водата на градчето, опасявайки се, че е отровена; хранеше се със зеленчуците, които отглеждаше в двора заедно с държанката си индианка. Сега Макондо чувства, че приближава часът, когато ще му откаже състрадание, тъй както беше сторил той преди десет години, и цялото градче, което вече знае, че е мъртъв (защото тази сутрин сигурно всички са се събудили пооблекчени), се готви да се наслади на това дългоочаквано удоволствие, което всички смятат заслужено. Единственото им желание е да усетят миризмата на трупа, разлагащ се зад вратата, която тогава не се беше отворила.

Сега започвам да си мисля, че моят дълг няма да ми помогне да устоя пред едно освирепяло градче и че съм притиснат до стената, обкръжен от омразата и упорството на сган озлобени хора. Дори и църквата намери начин да се противопостави на моето решение. Отец Анхел ми каза преди малко: „В никакъв случай няма да позволя да бъде погребан в християнска земя човек, който се е обесил, след като цели шестдесет години е живял като безбожник. На господ сигурно ще му бъде угодно, ако и вие се откажете от това намерение, което не би било добро дело, а непокорство, равносилно на грях.“ Аз възразих: „Писано е, да погребваш умрелите, е добро дело.“ А отец Анхел рече: „Да. Само че в случая не е наш дълг да го сторим, а на санитарните власти.“

Дойдох. Повиках четиримата индианци, възпитани в моя дом. Накарах дъщеря си Исабел да ме придружи. Така става по-непринудено, по-човешко, не толкова лично и предизвикателно, колкото ако самият аз повлека трупа към гробищата по улиците на градчето. Мисля, че Макондо е способно на всичко, след това, което съм видял през този век. Но ако не проявят уважение към мене, най-малкото защото съм стар, полковник на републиката и при това куц, но с ясно съзнание, надявам се поне да проявят уважение към дъщеря ми, защото е жена. Не го правя за себе си. Може би не го правя и заради спокойствието на мъртвеца. Просто за да изпълня един свещен дълг. Като доведох Исабел, не го сторих от страх, а от състрадание. Тя доведе детето (разбирам, че и тя го е направила затова) и сега сме тук, тримата, поели бремето на това жестоко изпитание.

Дойдохме преди малко. Мислех, че ще намерим трупа все още да виси от тавана, но мъжете ни изпревариха, бяха го положили на кревата и почти го бяха облекли, с тайното убеждение, че нещата няма да продължат повече от час. Докато чакам да донесат ковчега, виждам дъщеря си и детето, седнали в един ъгъл, и разглеждам помещението, като си мисля, че докторът може да е оставил нещо, което да обясни постъпката му. Писалището е отворено, пълно с разбъркани книжа — нито един лист не е изписан с неговия почерк. В писалището е подвързаният наръчник с рецепти, същият, който видях у дома преди двайсет и пет години, когато отвори огромния си сандък, в който биха могли да се поберат дрехите на цялото ми семейство. Но в сандъка имаше само две прости ризи, изкуствени зъби, които не можеха да бъдат негови по простата причина, че собствените му зъби си бяха на място и до един здрави, един портрет и наръчник с рецепти. Отварям чекмеджетата и навсякъде намирам напечатани листове; само прашни стари книжа; а най-долу, в последното чекмедже — изкуствените зъби, които донесе преди двайсет и пет години, прашни, пожълтели от времето и неупотреба. На масичката, до загасената лампа, има няколко пакета неразтваряни вестници. Преглеждам ги. На френски, най-новите — отпреди три месеца: юли 1928. Има и други, също неотваряни — *януари 1927, ноември 1926*. И най-старите — *октомври 1919*. Мисля си: *От девет години, една година след произнасянето на присъдата, не е отварял вестник. Още тогава се е отказал от последното нещо, което го свързваше със земята и хората.*

Мъжете донасят ковчега и свалят тялото. Тогава си спомням оня ден преди двайсет и пет години, когато дойде у дома и ми връчи препоръчителното писмо, писано в Панама, от главния интендант на Атлантическото крайбрежие в края на голямата война полковник Аурелиано Буендия. Търся в мрака на този бездънен сандък разпръснатите му вехтории. Той е в ъгъла, отключен, със същите вещи, които носеше преди двайсет и пет години. Спомням си: *Имаше две прости ризи, кутия с изкуствени зъби, един портрет и този стар подвързан наръчник с рецепти*. Вземам едно след друго тези неща и преди да затворят ковчега, ги хвърлям в него. Портретът е все още на дъното на сандъка, почти на същото място, където беше и преди. Това е дагеротипна снимка на военен с медали. Хвърлям я в ковчега. Хвърлям изкуствените зъби и накрая наръчника с рецепти. Когато

приключвам, правя знак на мъжете да затворят ковчега. Мисля си: *Сега отново е на път. Съвсем естествено е и в последното си пътуване да вземе със себе си нещата, които са го съпровождали в предпоследното. Поне това е съвсем естествено.* И тогава ми се струва, че го виждам за първи път спокоен в смъртта.

Разглеждам стаята и виждам, че сме забравили едната обувка в леглото. Още веднъж правя знак на моите хора, с обувката в ръка, и те повдигат отново капака, точно когато влакът свири, изчезвайки зад последния завой. „Два и половина е“, си казвам. *12 септември 1928 година, два и половина часът. Почти в същия час на този ден през 1903 година този човек седна на трапезата ни и поиска да му дадат трева.* Тогава Аделаида го попита: „Каква трева, докторе?“ А той отвърна с ленивия си глас на преживно животно, неясен заради носовия тембър: „Обикновена трева, госпожо. Каквато ядат магаретата.“

2

Наистина, Меме не е в къщата и никой не би могъл да каже точно кога е изчезнала оттам. Видях я за последен път преди единайсет години. Все още държеше дрогерията на ъгъла, която нуждите на клиентите неусетно бяха превърнали в дюкянче с всевъзможни стоки. Всичко беше много спретнато, много подредено благодарение на педантичното и неуморно старание на Меме, която по цял ден шиеше за съседите на една от четирите *Domestis*, които имаше тогава в градчето, или стоеше зад тезгяха и обслужваше клиентите с онази типична за индианките любезност, която запази докрай и която беше едновременно непринудена и сдържана, сложна смесица от простодушие и недоверчивост.

Не бях виждала Меме, откакто напусна нашата къща, но всъщност вече не бих могла да кажа точно кога бе отишла да живее с доктора в къщата на ъгъла, нито пък как е могла да падне толкова ниско, че да стане любовница на един човек, който бе отказал да ѝ помогне, въпреки че и двамата живееха в къщата на баща ми — тя като храненица, а той като постоянен гост. От мащехата си узнах, че докторът бил лош човек, че дълго спорил с татко, за да го убеди, че на Меме ѝ нямало нищо особено. И го казал, без да я види, без да мръдне от стаята си. Така или иначе, дори и да е било само леко неразположение, трябвало е да ѝ окаже помощ поне заради уважението, проявявано към него през осемте години, които прекара в нашия дом.

Не знам какво се е случило. Знам само, че една сутрин и двамата изчезнаха от къщата ни. Тогава мащехата ми нареди да заключат стаята на доктора и заговори за него едва преди дванайсет години, когато шиехме венчалната ми рокля.

Три или четири недели, след като напусна къщата ни, Меме се появи в черквата на службата в осем с крещяща импримена рокля и смешна шапка с букетче изкуствени цветя. Винаги съм я виждала у дома толкова скромна, повечето време боса, и затова, когато влезе в

черквата онзи неделен ден, ми се стори съвсем друга Меме. Застана напред, сред дамите, изправена и превзета, с този куп неща, които я правеха неузнаваема, непозната и пищна, окичена с дрънкулки. Коленичи отпред. И дори набожността, с която слушаше литургията, беше непривична за нея; дори и в начина, по който се кръстеше, имаше нещо от онази подчертана, помпозна предвзетост, с която влезе в черквата сред изумлението на тези, които я знаеха като слугиня в нашата къща, и изненадата на онези, които я виждаха за първи ПЪТ.

Аз (тогава трябва да съм била най-много на тринайсет години) се питах на какво ли се дължи тази промяна; защо Меме беше изчезнала от нашия дом и се беше появила в черквата този неделен ден, окичена по-скоро като коледни ясли, отколкото като дама, натруфена с неща, които биха стигнали да се пременят три жени, за да присъствуват на великденска служба, и пак биха останали по нея финтифлюшки и мъниста за още една жена. Когато службата свърши, мъжете и жените се спряха на вратата, за да я видят как излиза; застанаха в притвора, в две редици срещу главния вход, и дори си мисля, че имаше нещо заговорническо в ленивата и насмешлива тържественост, с която чакаха безмълвно, докато Меме се запъти към вратата, затвори очи, а после ги отвори едновременно със седемцветното си чадърче. Тръгна така между двете редици мъже и жени, смешна, натруфена като паун, с високи токове. Тогава един от мъжете започна да затваря кръга и Меме се озова в средата, засрамена, унижена, опитвайки се да се усмихне с почтителна усмивка, която излезе толкова пресилена и фалшива, колкото и външността ѝ. Когато Меме тръгна към вратата и отвори чадърчето си, татко беше до мен и ме повлече към групата. Така че, когато мъжете започнаха да затварят кръга, баща ми си беше пробил път до мястото, където Меме, посрамена, се мъчеше да се измъкне. Татко я хвана за ръка, без да поглежда към тълпата, и я поведе през площада с онзи надменен и предизвикателен вид, който добиваше, когато вършеше нещо против волята на другите.

Мина доста време, преди да узная, че Меме е станала държанка на доктора. По това време беше отворила дюкянчето и продължаваше да ходи на черква като най-почтена дама, без да се интересува какво говорят или мислят за нея, сякаш беше забравила какво стана първата неделя. И все пак след два месеца престана да ходи на черква.

Спомнях си доктора у дома. Спомнях си черните му засукани мустаци и начина, по който гледаше жените с похотливите си и гладни кучешки очи. Но си спомням, че никога не се бях приближавала до него, може би защото той беше за мен онова странно животно, което седнаше на масата, след като всички бяха станали, и което се хранеше със същата трева, която ядат и магаретата. Когато татко се разболя преди три години, докторът не беше излизал от къщата на ъгъла нито веднъж след онази нощ, когато отказал да помогне на ранените, тъй както шест години преди това беше отказал да помогне на жената, която след два дни щеше да му стане държанка. Дюкянчето бе затворено, преди градчето да произнесе присъдата над доктора. Но аз знам, че Меме остана да живее там още няколко месеца или години след затварянето на магазина. Трябва да е изчезнала много по-късно или поне тогава, когато се разбра, че е изчезнала, защото така се казваше в пасквила, който се появи на вратата. Според този пасквил докторът убил любовницата си и я заровил в градината, страхувайки се, че градчето ще я използва, за да го отрови. Но преди да се омъжа, аз бях видяла Меме. Преди единайсет години, когато се връщах от вечерната служба, индианката се показа на вратата на дюкянчето си и ми каза с веселото си, малко иронично изражение: „Чабела, щяла си да се жениш, а не си ми казала нищо.“

.....

— Да — казвам му аз, — така трябва да е било. — И опъвам въжето. На единия му край още личи мястото, където е било прерязано с нож. Правя наново възела, който моите хора отрязаха, за да свалят тялото, и мятам единия край през гредата, докато въжето увисне, закрепено достатъчно здраво, за да осигури не една такава смърт. Като си вее с шапката измененото от жегата и ракията лице, кметът разглежда въжето, преценява здравината му и казва: „Не е възможно едно толкова тънко въже да е издържало тялото му.“ Аз отвръщам: „Същото това въже е крепяло хамака му години наред.“ А той примъква един стол до въжето, подава ми шапката си и се увисва на ръце, почервенял от усилието. После пак стъпва на стола и гледа висящия край. „Не е възможно — повтаря. — Това въже не може да се

увие около шията ми.“ Сега разбирам, че го прави нарочно, че измисля нелепи пречки, за да осуети погребението.

Поглеждам го право в очите, наблюдавам го изпитателно и питам: „Не сте ли забелязали, че той беше най-малко с една глава по-висок от вас?“ Той се извърща, поглежда към ковчега и казва: „И все пак не съм сигурен, че се е обесил с това въже.“

Уверен съм, че е било така. И той го знае, но цели да печели време от страх да не си навлече неприятности. Страхът му си личи по това, как се движи напред-назад из стаята. Един двойствен и противоречив страх: да попречи на погребението и да заповяда да се извърши. Като стига до ковчега, завърта се на токовете си, изглежда ме и казва: „Би трябвало да го видя обесен, за да се убедя.“

Аз бих го сторил. Бих позволил на хората си да отворят ковчега и да окачат обесения на въжето, така както е висял до преди малко. Но това не би било по силите на дъщеря ми. Не би било по силите на детето, което тя не биваше да води. Макар и да ми е противно да се отнеса така към един мъртвец, да се поругая с беззащитната му плът, да смутя покоя на един човек, за първи път почиващ в своята черупка; макар че да раздвижа едно тяло, което лежи спокойно и заслужено в своя ковчег, противоречи на принципите ми, бих го окачил още веднъж на въжето, за да видя докъде е способен да стигне този човек. Но това е невъзможно. И аз му го казвам: „Можете да бъдете сигурен, че няма да заповядам такова нещо. Ако искате, окачете го сам и поемете отговорността за последствията. Спомнете си, че не знаем от колко време е мъртъв.“

Кметът не мърда. Все още стои до ковчега и ме гледа; после поглежда към Исабел, към детето и пак към ковчега. Внезапно лицето му добива мрачно и заплашително изражение. Казва ми: „Би трябвало да знаете какво може да ви се случи заради това.“ И аз успявам да схвана доколко е реална заплахата му. Отвърщам му: „Разбира се, че знам. Мога да отговарям за постъпките си.“ А той ми казва, кръстосал ръце, потен, приближавайки се към мене с премислени, смешни движения и въобразявайки си, че ме заплашва: „Бих могъл да ви попитам как разбрахте, че този човек се е обесил снощи.“

Изчаквам да застане срещу мене. Стоя неподвижен и го гледам, докато ме блъсва в лицето горещия му и тръпчив дъх; докато се спира, все още с кръстосани ръце, клатейки шапката под мишницата си.

Тогава му казвам: „Когато ми зададете официално този въпрос, ще ми бъде много драго да ви отговоря.“ Той продължава да стои срещу мене в същата поза. Думите ми нито го изненадват, нито го смуцават. Отвърща ми: „Разбира се, господин полковник. Питам ви официално.“

Готов съм да го изтърпя докрай. Сигурен съм, че колкото и да го усуква, ще трябва да отстъпи пред едно непреклонно, но търпеливо и спокойно поведение. Казвам му: „Тези хора свалиха тялото, защото не можех да допусна да виси на въжето, докато вие се наканите да дойдете. Повиках ви преди два часа и толкова време ви трябваше, за да изминете двеста метра.“ Все още стои неподвижен. Застанал съм срещу него, опрян на бастуна си, наведен напред. Добавям: „Освен това ми беше приятел.“ Преди да свърша да говоря, той се усмихва ехидно и без да променя позата си, бълвайки в лицето ми тежкия си кисел дъх, казва: „Най-простото нещо на света, нали?“ И изведнъж престава да се смее. „Значи, вие сте знаели, че този човек ще се беси.“

Спокоен, търпелив, уверен, че единствената му цел е да обърка нещата, му казвам: „Повтарям ви, че първото нещо, което направих, като разбрах, че се е обесил, беше да дойда у вас, а оттогава има повече от два часа.“ И той ми отговаря, сякаш не му давам обяснение, а му задавам въпрос: „Обядвах.“ — „Знам — казвам аз. — И дори ми се струва, че сте имали време и да си подремнете.“

Този път той не знае какво да отговори. Дръпва се назад. Поглежда Исабел, седнала до детето. Поглежда към мъжете и накрая към мен. Но сега изражението му се е променило. Като че ли се решава на нещо, което обмисля от известно време. Обръща ми гръб, приближава се до полицая и му казва нещо. Полицаят маха с ръка и излиза от стаята.

Кметът се връща до мен и ме хваща за лакътя. „Бих искал да поговоря с вас в другата стая, господин полковник.“ Сега гласът му е съвсем друг. Сега е напрегнат и смутен. И докато се упътвам към съседната стая, усещайки плахия допир на ръката му до лакътя си, ме учудва мисълта, че знам какво ще ми каже.

Тази стая, за разлика от другата, е широка и прохладна, окъпана от светлината на двора. Виждам смутения му поглед, усмивката, която не отговаря на израза на очите. Чувам гласа му: „Господин полковник, тая работа бихме могли да я уредим по друг начин.“ Но аз не го

оставям да свърши и питам: „Колко?“ И тогава той става съвсем друг човек.

.....

Меме беше донесла чиния със сладко и две хлебчета, които се беше научила да прави от майка ми. Часовникът беше ударил девет. Меме седеше срещу мен в стаичката зад дюкяна и ядеше с неохота, сякаш сладкото и хлебчетата бяха само удобен повод да ме покани. Така ми се струваше и затова я оставих да се лута в своите лабиринти, да се потапя в миналото с онова носталгично и тъжно въодушевление, което при светлината на газената лампа, поставена на тезгяха, я правеше да изглежда много по-стара и повехнала, отколкото в деня, когато влезе в черквата с шапка и обувки с висок ток. Личеше си, че тази вечер на Меме ѝ се иска да се отдаде на спомени. И докато си спомняше, имах чувството, че през изтеклите години времето е било спряло за нея, а тази вечер чрез спомените отново започваше да тече и я надвиваше дълго отсрочваната ѝ старост.

Меме седеше неподвижна и мрачна и разказваше за живописния феодален разкош на семейството ни през последните години на миналия век, преди голямата война. Спомняше си майка ми. Спомни си я тази вечер, когато се връщах от черквата и тя ми каза с веселото си, малко насмешливо изражение: „Чабела, щяла си да се жениш, а не си ми казала нищо.“ Беше точно по онова време, когато копнеех за майка си и най-усилено се мъчех да я върна в паметта си. „Одрала си ѝ кожата.“ И аз действително вярвах в това. Седях срещу индианката, която говореше и ясно, и неразбираемо, сякаш това, което си спомняше, приличаше много на легенда, но сякаш тя си го спомняше добросъвестно и дори с убеждението, че времето бе превърнало легендата в далечна, но почти незабравима действителност. Разказа ми за пътешествието на родителите ми по време на войната, за мъчителните странствувания, които завършили с установяването им в Макондо. Родителите ми бягали от злините на войната и търсели някое цветущо и спокойно кътче, където да се установят, чули да се говори за златния телец и дошли да го търсят тук, в едно зараждащо се градче, основано от няколко семейства бежанци, чиито членове се грижели усърдно както за опазването на традициите и религиозните си обреди,

така и за угояването на свинете си. Макондо било за моите родители обетованата земя, мирът и благоденствието. Тук те намерили подходящо място, за да си построят наново дом, който след няколко години щял да се превърне в голяма селска къща с три конюшни и две стаи за гости. Меме си спомняше тия подробности без съжаление и говореше дори за най-чудноватите неща с неудържимото желание да ги изживее още веднъж и с болката, че вече няма да ги изживее. По време на пътуването не страдали от лишения. Дори конете спели с мрежи срещу комарите — не защото баща ми бил прахосник или побъркан, а защото майка ми имала странно схващане за милосърдие и човечност и смятала, че на господ му е еднакво угодно да се предпази от санконите^[1] както човек, така и животно. Навсякъде носели чудноватия си и обременителен багаж; сандъци, пълни с дрехите на хора, умрели преди още те да се родят, на прадедите им, които не биха могли да се намерят и на двацет разтега под земята; кутии, пълни с допотопни кухненски прибори, собственост на отдавна измрелите роднини на родителите ми (те бяха първи братовчеди) и дори един сандък, пълен с изображения на светци, с които стъкмявали домашния олтар навсякъде, където отсядали. Било любопитно зрелище — с коне и кокошки и четиримата индианци (другари на Меме), отраснали в нашия дом, които следвали родителите ми из цялата област като дресирани животни от цирк.

Меме си спомняше с тъга и сякаш възприемаше хода на времето като лична загуба, сякаш чувствуваше, с изтерзано от спомените сърце, че ако времето не беше отминало, тя все още щеше да изживява дните на онова странствуване, което трябва да е било истинско наказание за родителите ми, но пък за децата — нещо, подобно на празник с необичайни зрелища, като покритите с мрежи срещу камарите коне.

После всичко тръгнало наопаки. В последните дни на века в зараждащото се градче Макондо пристигнало едно разорено, съсипано от войната семейство, все още вкопчено в едно недалечно бляскаво минало. Индианката си спомняше как майка ми пристигнала в градчето седнала напреко на едно муле, бременна, с позеленяло, измъчено от малария лице и неподвижни подути крака. Може би в съзнанието на баща ми е започвало да покълва семето на озлоблението, но той пристигнал с намерението да пусне корени тук, каквото ще да става, и чакал майка ми да добие това дете, което

растяло в утробата ѝ по време на пътуването и което постепенно я убивало, докато приближавал часът на раждането.

Лампата осветяваше профила ѝ. С остриите си индиански черти и правата коса с груб косъм като конска грива или конска опашка Меме приличаше на седящ идол, зелен и призрачен в душната стаичка зад дюкяна, и говореше като идол, който си спомня някогашното си земно съществуване. Никога не съм била близка с Меме, но тази вечер, след внезапния и изблик на интимност, почувствувах, че с нея ме свързва нещо по-силно от кръвта.

Изведнъж, когато Меме млъкна за миг, чух го да кашля оттатък, в същата тази стая, в която съм сега с детето и баща си. Изкашля се сухо и кратко, прочисти си гърлото, а после съвсем ясно се чу как се обръща в леглото. Меме веднага замълча и тъмен облак помрачи лицето ѝ. Бях забравила за него. Докато седях тук (беше около десет часа), имах чувството, че с индианката сме сами в къщата. После обстановката стана напрегната. Усетих умора в ръката, в която държах недокосната чинията със сладкото и хлебчетата. Наведох се напред и казах: „Не спи.“ Сега спокойна, студена и съвсем равнодушна, Меме отвърна: „Ще заспи чак на разсъмване.“ И внезапно си обясних разочарованието, което се забелязваше у Меме, когато си спомняше за миналото на нашия дом. Животът ни се беше променил, времената бяха добри и Макондо се бе превърнало в шумно градче, където парите стигаха дори за да се пилят в събота вечер, но Меме живееше вкопчена в едно по-добро минало. Докато навън стрижеха златния телец, тук, в стаичката зад дюкяна, животът ѝ беше безсмислен и безлик — денем зад тезгяха, а нощем с един човек, който не спеше до зори, който през цялото време се въртеше в леглото или се разхождаше, гледайки я жадно с похотливите си кучешки очи, които още не мога да забравя. Жал ми беше да си представя Меме с този човек, който една вечер беше отказал да ѝ помогне и който си беше останал същото жестоко животно, непознаващо горест и състрадание, което по цял ден неуморно снове из къщата и може да изкара от кожата и най-уравновесения човек.

След като си възвърнах способността да говоря, понеже вече знаех, че той е оттатък, буден, отваряйки може би гладните си кучешки очи всеки път, когато думите ни отекваха в стаичката зад дюкяна, опитах се да променя темата на разговора.

— Ами как ти върви търговийката? — попитах аз.

Меме се усмихна. Усмивката ѝ беше тъжна и мрачна, сякаш не беше предизвикана от едно живо чувство, а Меме я криеше дълбоко и я показваше само в краен случай, но си служеше с нея съвсем неуместно, като че ли бе отвикнала да се усмихва естествено тъкмо защото рядко се усмихваше. „Горе-долу“ — отвърна, клатейки неопределено глава, и отново замълча умислена. Тогава разбрах, че е време да си вървя. Подадох чинията на Меме, без да ѝ обясня защо не съм се докоснала до нея, и я видях как отиде да я сложи на тезгяха. Погледна ме оттам и повтори: „Одрала си ѝ кожата.“ Аз седях с гръб към лампата, засенчена от светлината зад мен, и докато говореше, Меме очевидно не виждаше лицето ми. После, като стана да сложи чинията на тезгяха, иззад лампата ме е видяла в лице и затова ми каза: „Одрала си ѝ кожата.“ И пак седна.

Тогава започна да си спомня за времето, когато майка ми пристигнала в Макондо. Щом слязла от мулето, отишла да седне на люлеещия се стол и прекарала там цели три месеца, без да мръдне, хранейки се без желание. Понякога, когато ѝ донасяли обяда, седяла до здрач с чинията в ръка, вцепенена, без да се люлее, с вдигнати на един стол крака, усещайки как смъртта набъбва в тях, и седяла така, докато някой не влезел да вземе чинията от ръцете ѝ. Когато настъпил денят, родилните мъки я изтръгнали от унеса и тя се изправила сама, но се наложило да ѝ помогнат да измине дващестте крачки от чардака до спалнята, измъчвана от присъствието на смъртта, която се била загнездила в нея през деветте месеца безмълвно страдание. Пътят от люлеещия се стол до леглото ѝ причинил всички мъки, горчивини и страдания, които не била изпитала по време на пътуването преди няколко месеца, но тя стигнала дотам, докдето знаела, че трябва да стигне, преди да стори последното нещо в живота си.

Баща ми изглеждал отчаян от смъртта на майка ми. Но както казал после, когато останал сам в къщата, „никой не може да вярва в честта на един дом, в който мъжът живее без законна жена“. Понеже бил чел някъде, че когато умре любим човек, трябва да посадиш жасминов храст, за да си го спомняш всяка нощ, посадил жасмина, който се вие по зида на двора, и след една година се оженил повторно за Аделаида, мащехата ми.

От време на време ми се струваше, че Меме ще се разплаче, докато говори. Но тя остана твърда, доволна, задето изкупва вината, че е била щастлива и е загубила щастието си по своя воля. После се усмихна. Облегна се на стола и доби съвсем спокоен вид. Сякаш мислено бе премерила своята болка, наведе се напред, видя, че все още ѝ остава нещо хубаво — добрите спомени, и тогава се усмихна с някогашната си непринудена и насмешлива доброта. Каза, че другото започнало пет години по-късно, когато влязла в трапезарията, където баща ми обядвал, и му казала: „Господин полковник, господин полковник, в кабинета ви чака един чужденец.“

---

[1] Санкон — американски комар. — Б.пр. ↑

3

Зад черквата, от другата страна на улицата, имаше двор без дървета. Това беше в края на миналия век, когато дойдохме в Макондо и още не бяха започнали да строят черквата. Имаше само голи и сухи буци пръст, където децата си играеха след училище. После, когато започна строежът на черквата, забиха четири кола в единия край на двора и се оказа, че заграденото място може да се пригоди за помещение. Така и стана. В него сложиха строителните материали.

Когато черквата беше готова, някой вароса стените на помещението и проби в задната стена врата към голото каменисто дворче, в което не растеше дори и стрък агава. След една година помещението беше готово и можеше да подслони двама души. Вътре миришеше на негасена вар. Това беше единствената приятна миризма, която дълго се усещаше в заграденото място, и изобщо единствената приятна миризма, която щеше да се усеща там. След като стените бяха варосани, същата ръка, която беше довършила строежа, залости вътрешната врата и сложи катинар на вратата към улицата.

Помещението нямаше собственик. Никой не се опита да узакони правата си върху мястото, нито върху строителните материали. Когато в Макондо пристигна първият енорийски свещеник, настани се у едно от заможните семейства. После го преместиха в друга енория. Но по това време (а може би още преди да си замине първият свещеник) една жена с кърмаче се беше настанила в помещението, без никой да разбере кога е дошла и как е успяла да отвори вратата. В единия ъгъл имаше черна глинена делва, позеленяла от мъх, и кана, окачена на гвоздей. Но ворта вече беше опадала от стените. По камъните на двора се беше образувала кора от засъхнала кал. Жената си направи навес от клони, за да ѝ пази сянка. И тъй като нямаше средства да го покрие с палмови листа, керемиди или ламарина, посади до навеса лоза, а над пътната врата окачи торбичка с алое и един хляб против урочасване.

Когато през 1903 година съобщиха за пристигането на новия енорийски свещеник, жената с детето все още живееше в

помещението. Половината градче излезе на главния път да посрещне свещеника. Духовата музика свиреше сантиментални мелодии, когато дотърча едно уморено и запъхтяно момче и каза, че мулето на енорийския свещеник било зад последния завой на пътя. Тогава музикантите застанаха мирно и засвириха марш. Натовареният да произнесе реч за добре дошъл се изкачи на импровизирания подиум и зачака да се появи свещеникът, за да го поздрави.

Но след малко маршът секна, ораторът слезе от подиума и смаяната тълпа видя, че минава един чужденец, яхнал муле, на чиято задница се клатушкаше най-големият сандък, който бяха виждали в Макондо. Човекът отмина към градчето, без да погледне никого. Дори свещеникът да е пътувал в цивилни дрехи, на никого не би му дошло наум, че този мургав странник с гамаши на военен е облечен цивилно свещеник.

И наистина не беше той, защото в същото време по прекия път на другия край на градчето видяха да се задава един странен свещеник, изумително слаб, с дългнесто сухо лице, яхнал муле, със запретнато до коленете расо и избелял разнебитен чадър. Близко до черквата той попита къде е къщата на свещеника, но вероятно запитаният е бил някой съвсем неосведомен човек, защото му отговори: „Помещението зад черквата, отче.“ Жената беше излязла някъде, но детето си играеше зад притворената врата. Свещеникът слезе от мулето, дотътри до помещението един издут полуотворен куфар без закопчалки, стегнат само с ремък, който се различаваше от самия куфар, и след като разгледа помещението, вкара мулето в двора и го върза на сянка под лозата. После отвори куфара, извади един хамак, вероятно толкова стар и износен, колкото и чадъра, окачи го по диагонал в помещението, от единия до другия кол, събу се и се опита да заспи, без да обръща внимание на детето, което го гледаше с кръгли ужасени очи.

Когато жената се е върнала, сигурно се е смаяла от странното присъствие на свещеника, чието лице е било толкова безизразно, че по нищо не се е различавало от череп на крава. Жената сигурно е прекосила на пръсти помещението. Довлякла е сгъваемото легло до вратата, събрала е във вързоп своите дрехи и парцалите на детето и е излязла от помещението, без дори да се сети за делвата и каната, защото след един час, когато тълпата посрещачи обиколи градчето в обратна посока, предшествувана от духовата музика, която свиреше

марш сред куп хлапета, избягали от училище, завариха свещеника сам в помещението, излегнат безгрижно в хамака, бос и с разкопчано расо. Сигурно някой бе донесъл новината до главния път, но на никого не му дойде на ум да пита какво прави свещеникът тук. Сигурно са си помислили, че жената му е роднина, както и тя сигурно е напуснала помещението, защото е помислила, че свещеникът има нареждане да се настани в него или че е собственост на църквата или пък е избягала просто от страх да не я попитат защо е живяла повече от две години в едно помещение, което не ѝ принадлежи, без да плаща наем и без ничие разрешение. На посрещачите не им дойде наум да искат обяснение нито тогава, нито след това, защото свещеникът не прие никакви речи, сложи даровете на пода и се задоволи да поздрави студено и набързо мъжете и жените, понеже, както каза, „не бил мигнал цяла нощ“.

Посрещачите се разпръснаха, объркани от хладното държане на най-странния свещеник, когото бяха виждали през живота си. Забелязаха, че лицето му наподобява череп на крава, че косата му е посивяла, съвсем късо подстригана и че вместо уста има един хоризонтален отвор, който сякаш не е съществувал, когато се е родил, а е направен по-късно с един-единствен внезапен удар с нож. Но още същия следобед намериха, че прилича на някого. И до вечерта всички знаеха на кого. Спомниха си, че са го виждали с прашка и камък, гол, но с обувки и шапка по времето, когато Макондо беше бедно колибарско селище на бежанци. Ветераните си спомниха участието му в гражданската война през осемдесет и пета година. Спомниха си, че е станал полковник на седемнайсет години, че беше храбър, упорит и яростен противник на правителството. Само че в Макондо не бяха чували нищо повече за него до деня, в който се върна да поеме енорията. Малцина помнеха кръщелното му име. Затова пък повечето ветерани си спомнях прякора, който му беше дала майка му (защото беше буен и вироглав), същия, с който по-късно го знаеха бойните му другари. Всички му викаха Палето. И така и продължиха да му викат в Макондо до смъртта му:

— Пале, Паленце.

.....

Така че този човек дойде у дома в същия ден и почти в същия час, в който пристигна в Макондо Палето. Той — по главния път, когато никой не го чакаше и изобщо не се знаеше кой е и с какво се занимава, а свещеникът — през прякото, докато на главния път го чакаше цялото градче.

Аз се прибрах у дома след посрещането. Току-що бяхме седнали на масата — малко по-късно, отколкото обикновено, — когато Меме се приближи и ми каза: „Господин полковник, господин полковник, в кабинета ви чака един чужденец.“ Аз рекох: „Покани го тук.“ А Меме отвърна: „В кабинета е и казва, че трябва незабавно да ви види.“ Аделаида престана да храни Исабел (тогава тя нямаше и пет години) и отиде да види какво иска посетителят. След малко се върна явно разтревожена:

— Разхождаше се из кабинета — каза тя.

Видях я, че минава зад свещниците. После пак седна да храни Исабел. „Да го беше поканила тук“ — казах аз, без да преставам да ям. А тя отвърна: „Така и щях да направя. Но когато влязох и му казах добър ден, той се разхождаше из кабинета и не ми отговори, защото разглеждаше балеринката на полицата. А когато се канех да му кажа още веднъж «добър ден», той я нави, сложи я на писалището и взе да гледа как танцува. Не знам дали музиката му попречи да чуе, когато го поздравих повторно и заставах неподвижно до писалището. Той се беше навел над него и разглеждаше балеринката, която още дълго щеше да танцува.“ Аделаида хранеше Исабел. Аз ѝ казах: „Сигурно играчката го е заинтригувала.“ А тя продължи, като хранеше Исабел: „Разхождаше се из кабинета, а после, като видя балеринката, я свали от полицата, като че ли знаеше за какво служи, като че ли знаеше как работи. Тъкмо я навиваше, когато му казах «добър ден» за първи път, преди да засвири мелодията. Тогава той я сложи на писалището и се загледа в нея, без да се усмихва, сякаш не го интересуваше самата балеринка, а механизмът ѝ.“

Никога не ми съобщаваха, че някой е дошъл. Почти всеки ден имахме гости — пътуващи познати, които оставяха мулетата си в яхъра и влизаха с пълна увереност, с непринудеността на хора, които винаги очакват да намерят свободно място на трапезата ни. Казах на Аделаида: „Сигурно трябва да ми предаде нещо.“ А тя отговори: „И все пак странно се държи. Той гледа балеринката, докато тя спре да

танцува, а пък аз стоя до писалището, без да зная какво да му кажа. Знаех, че няма да ми отговори, докато не спре музиката. После, когато балеринката подскочи и спря, той продължи да я гледа с любопитство, наведен над писалището, но без да седне. Тогава ме погледна и аз разбрах, че е знаел, че съм в кабинета, но не ми обърна внимание, защото искаше да види колко време ще танцува балеринката. Само че този път не му казах добър ден, а му се усмихнах, когато ме погледна, и видях, че има огромни очи с жълти зеници, които те обгръщат от главата до петите с един поглед. Когато му се усмихнах, той остана сериозен, но кимна много сдържано и каза: «А полковникът? Трябва ми полковникът.» Гласът му е дълбок, като че ли може да говори със затворена уста. Като че ли е вентрилок^[1].“

Аделаида хранеше Исабел. Аз продължих да обядвам, защото си помислих, че е дошъл само да ми предаде нещо, защото не знаех, че този следобед започваше това, което приключва днес.

Аделаида продължи да храни Исабел и каза: „Отначало се разхождаше из кабинета.“ Тогава разбрах, че чужденецът ѝ е направил необикновено силно впечатление и че държи на всяка цена да го приеме. Въпреки това продължих да обядвам, докато тя хранеше Исабел. „После, когато каза, че искал да види полковника, аз му казах: «Ако обичате, влезте в трапезарията», но той остана на мястото си с балеринката в ръка. Вдигна глава, изправен и неподвижен като войник, така ми се стори, защото е с ботуши, костюм от прост плат и закопчана до шията риза. Не знаех какво да му кажа, след като той не ми отговори нищо и застана неподвижен с играчката в ръка, сякаш чакаше да изляза от кабинета, за да я навие пак. Изведнъж ми се стори, че прилича на някого и разбрах, че е военен.“

Аз казах: „Значи, мислиш, че е нещо сериозно.“ Погледнах я над свещниците. Тя не ме гледаше. Хранеше Исабел.

— Работата е там, че когато влязох, той се разхождаше из кабинета, така че не можах да видя лицето му. А после, когато застана в дъното, беше с толкова високо вдигната глава и така беше втренчил очи, че ми заприлича на военен и му казах: „Искате да видите полковника насаме, така ли?“ Той кимна. Тогава дойдох да ти кажа, че прилича на някого или по-точно, че е човекът, на когото прилича, макар че не мога да си обясня как е дошъл.

Аз продължавах да обядвам, но я гледах над свещниците. Тя престана да храни Исабел и каза:

— Сигурна съм, че не е дошъл да ти предаде нещо. Сигурна съм, че не прилича, а е този, на когото прилича. Тоест сигурна съм, че е военен. Има черни заострени мустаци, а лицето му е като от бакър. Ботушите му са високи и съм сигурна, че всъщност не прилича, а е този, на когото прилича.

Аделаида говореше с равен, монотонен и настойчив глас. Беше горещо и може би затова взе да ме хваща яд. Казах ѝ: „Е, и на кого прилича?“ А тя отговори: „Когато се разхождаше из кабинета, не можах да видя лицето му, но после...“ Раздразнен от настойчивите ѝ монотонни думи, казах: „Добре, добре, ще го видя, щом се наобядвам.“ Аделаида отново взе да храни Исабел и каза: „Отначало не можах да видя лицето му, защото се разхождаше из кабинета. А после, когато му казах: ако обичате, влезте, той застана неподвижен до стената, с балеринката в ръка. Тогава се сетих на кого ми прилича и дойдох да те предупредя. Очите му са огромни и нахални, а като се обърнах да си изляза, почувствувах, че ме гледа право в краката.“

Изведнъж Аделаида замълча. В трапезарията отекна металическият звън на лъжицата. Нахраних се и затиснах салфетката под чинията.

В това време откъм кабинета се чу веселата мелодийка на механичната играчка.

---

[1] Вентрилок — човек, който говори като че ли с корема си. — Б.пр. ↑

4

У дома в кухнята има стар, издънен стол от дялано дърво, без пречки, на който дядо си суши обувките до огнището.

Тобиас, Абраам, Хилберто и аз излязохме от училище вчера по това време и тръгнахме към плантациите с прашка, голяма шапка за убитите птици и нов джобен нож. По пътя си спомних за непотребния стол, захвърлен в един ъгъл, който някога са предлагали на гостите, а сега всяка нощ на него сяда мъртвецът с шапка на главата, за да съзерцава пепелта в изгасналото огнище.

Тобиас и Хилберто крачеха напред под тъмния свод. Понеже сутринта беше валило, обувките им се хлъзгаха по изкаляната трева. Единият от тях свиреше с уста и силният равен звук ехтеше в тунела от растителност, както когато пееш в буре. Абраам вървеше отзад с мене. Той — с прашката и готовия за мятане камък. Аз — с изваден нож.

Внезапно слънцето проби покрива от гъсти твърди листа и петно светлина падна в тревата, пърхайки като жива птица. „Видя ли я?“ — попита Абраам. Аз погледнах напред и видях Хилберто и Тобиас там, където свършва сводът. „Не е птица — отвърнах. — Това е слънцето, което изскочи стремително.“

Като стигнаха до брега, започнаха да се събличат и да се пръскат обилно с тази полутъмна вода, която сякаш не мокреше кожата им. „Няма нито една птица днес“ — каза Абраам. „Когато вали, няма птици“ — отвърнах аз. И тогава си мислех, че е така. Абраам се разсмя. Смехът му е глупав и наивен и напомня шум на струйка вода в коритото на чешмата. Съблече се. „Ще се гмурна с ножа във водата и ще наловя пълна шапка риба.“

Абраам стоеше гол срещу мене, с разтворена длан, и чакаше да му дам ножа. Аз не му отговорих веднага. Стисках ножа и усещах в ръката си чистата калена стомана. Няма да му дам ножа, си помислих. И му казах: „Няма да ти дам ножа. Едвам вчера ми го дадох и ще си го държа цял следобед.“ Абраам продължаваше да стои с протегнатата ръка. Тогава му казах:

— Неизмоляк.

Абраам ме разбра. Само той разбира моите думи. „Добре“ — рече и тръгна към водата през душния тръпчив въздух. „Хайде, събличай се. Чакаме те на камъка.“ Докато говореше, той се гмуркаше и изплуваше, лъскав като огромна сребриста риба, а водата сякаш беше станала течна от допира с тялото му.

Аз останах на брега, излегнат в хладната тиня. Когато отново отворих ножа, престанах да гледам Абраам и вдигнах очи право към другия бряг, над дърветата, към яростния залез, където небето пламенееше с чудовищната величественост на горяща плевня.

„Побързай!“ — извика Абраам откъм другия бряг. Тобиас си свиреше седнал на края на камъка. Тогава си казах: Днес няма да се къпя. Утре.

На връщане Абраам се скри зад трънките. Понечих да тръгна след него, но той ми каза: „Не идвай с мен! Имам работа.“ Аз останах отпред, седнал сред сухите листа на пътя, и се загледах в единствената лястовица, която кръжеше в небето. Казах:

— Днес има само една лястовица.

Абраам не отговори веднага. Мълчеше скрит зад трънките, сякаш не ме чуваше, сякаш четеше. Мълчанието му беше дълбоко и напрегнато, изпълнено със скрита сила. Накрая, след като дълго мълча, въздъхна и каза:

— Лястовици.

Аз повторих: „Има само една днес.“ Абраам продължаваше да стои зад трънките, но не се виждаше какво прави. Беше мълчалив и вгълбен, но неподвижността му не беше застинала. Беше отчаяна и бурна. След малко каза:

— Само една ли? А, да. Разбира се, разбира се.

Този път аз замълчах. А той се размърда зад трънките. Седнал в листата, долових откъм мястото, където стоеше, шумоленето на други сухи листа под краката му. После пак стана тихо, сякаш си беше отишъл. След малко Абраам вдъхна дълбоко и попита:

— Какво казваше?

Аз повторих: „Казвам, че днес има само една лястовица.“ И докато говорех, виждах извитото крило, което описваше кръгове в невероятно синьото небе. „Високо лети“ — казах аз.

Абраам тозчас отговори:

— А, да, разбира се. Затова ще да е, значи.

Показа се иззад трънките, като си закопчаваше панталона. Погледна нагоре, натам, където лястовицата продължаваше да кръжи, и все още без да ме гледа, каза:

— Какво ми разправяше за лястовиците преди малко?

Това ни забави. Когато се прибрахме в градчето, светлините вече бяха запалени. Аз влязох тичешком у дома и се сблъсках в коридора с дебелите слепи жени, с близначките Сан Херонимо, които всеки вторник идват да пеят на дядо — още преди да се родя, както каза мама.

Цяла нощ си мислех как днес пак ще излезем от училище и ще идем на реката, но без Хилберто и Тобиас. Искам да ида само с Абраам, за да гледам лъскавия му корем, докато той се гмурка и изплува като метална риба. Цяла нощ си мечтаех как ще се връщам с него, само заради мрака в зеления тунел, само за да докосвам бедрото му, докато вървим. Винаги, когато го правя, чувствавам, сякаш някой лекичко ме хапе и от това кожата ми настръхва.

Ако човекът, който отиде да говори с дядо в другата стая, се върне скоро, може би ще успеем да се приберем в къщи преди четири. Тогава ще ида на реката с Абраам.

.....

Остана да живее у дома. Настани се в една от стаите, които излизат на чардака — тази към улицата. Реших, че така ще е най-добре, защото знаех, че човек с неговия характер не би могъл да живее в хотелчето на градчето. Сложи табелка на вратата (до преди няколко години, когато варосвахме къщата, още си стоеше там, написана с молив с полегатия почерк на доктора) и следващата седмица трябваше да се донесат още столове за многобройните му пациенти.

След като ми връчи писмото от полковник Аурелиано Буендия, разговорът ни в кабинета се проточи толкова дълго, че Аделаида, окончателно убедена, че гостът е висш военен служител, изпратен с важно поръчение, беше успяла да подреди масата като на празник. Разговаряхме за полковник Буендия, за дъщеря му, която беше седмаче, и за вятърничавия първороден син. Не мина много време и аз си дадох сметка, че този човек познава добре главния интендант и че

достатъчно го уважава в отплата за доверието му. Когато Меме дойде да ни каже, че масата е сложена, аз си помислих, че жена ми е приготвила набързо едно-друго, за да посрещне госта. Но разкошната трапеза с нова покривка и с китайския порцеланов сервиз, предназначен изключително за семейните вечери на Коледа и Нова година, никак не приличаше на нещо, приготвено набързо.

Аделаида седеше тържествено изпъчена в единия край на масата, облечена в затворената си кадифена рокля, която, преди да се оженим, носеше при официални случаи. Аделаида имаше по-изтънчени обноски от нас и известен опит в обществото, който след женитбата ни повлия върху навиците в моя дом. Беше си сложила семейния медальон, който носеше в изключителни случаи, и цялата тя, както трапезата, както мебелите, както и въздухът в трапезарията, оставяше впечатление за благоприличие и чистота. Когато влязохме в салона, самият доктор, винаги тъй небрежен в облеклото и обноските си, трябва да се е почувствувал неловко в чуждата за него обстановка, защото заоправя копчето на яката си, сякаш носеше вратовръзка, и леко смущение се долови в безгрижната му и енергична походка. Нищо не си спомням така точно, както мига, в който влязохме в трапезарията, и дори аз самият се почувствувах облечен прекалено подомашному, за да седна на приготвената от Аделаида трапеза.

В чиниите имаше говеждо и дивечово месо. С една дума, ястията си бяха същите, както в обикновени дни; но поднесени в новия порцеланов сервиз, сред наскоро излъсканите свещници, те представляваха необичайна гледка. Макар да знаеше, че гостът е само един, жена ми беше сложила осемте прибора, а бутилката вино в средата на масата издаваше прекаленото усърдие, с което се бе подготвила да почете човека, когото още от първия миг беше взела за изтъкнат военен служител. Никога не бях виждал в къщата си по-нереална обстановка.

Облеклото на Аделаида би могло да се стори смешно, ако не бяха ръцете ѝ (те действително бяха красиви и извънредно бели), които заглаждаха с истинското си изящество впечатлението от неестествения ѝ, нагласен вид. Точно когато той взе да оправя копчето на ризата си и се спря нерешително, аз побързах да кажа: „Втората ми жена, докторе.“ Тъмен облак премина през лицето на Аделаида и то стана мрачно и съвсем друго. Тя не мръдна от мястото си, с протегнатата ръка,

но вече без превзетото и високомерно изражение, с което ни посрещна, когато влязохме в трапезарията.

Гостът удари токове като военен, докосна слепоочието си с върха на изпънатите си пръсти, а после тръгна към Аделаида.

— Госпожо — рече, без да произнесе никакво име.

Едва когато го видях да стиска ръката на Аделаида и неловко да я тресе, разбрах колко грубо и просташко е държането му.

Седна на другия край на масата, заобиколен от порцелан и свещници. Нелепото му присъствие се открояваше като мазно петно върху покривка.

Аделаида наля вино. Първоначалното ѝ вълнение беше преминало в сдържана нервност, която сякаш означаваше: *Добре, всичко ще стане, както беше решено, но ми дължиш едно обяснение.* След като наля виното, седна на другия край на масата. Меме тъкмо се готвеше да сервира, когато докторът се облегна на стола, опря ръце на покривката и каза, усмихвайки се:

— Вижте какво, госпожице, сварете малко трева и ми я донесете вместо супа.

Меме не мръдна от мястото си. Опитва се да се усмихне, но не можа и се обърна към Аделаида. Тогава тя, също усмихната, но явно смаяна, го попита: „Каква трева, докторе?“ А той отговори с ленивия си глас на преживно животно:

— Обикновена трева, госпожо; каквато ядат магаретата.

5

Има един миг, в който следобедната почивка свършва. Дори и тайната, скрита, недоловима дейност на насекомите секва точно в този момент; движението в природата спира; вселената се люшка на ръба на хаоса и жените се надигат с пяна на устата, с избродираното на възглавницата цвете, отпечатано върху бузата, и си казват, задъхани от горещината и злобата: „Все още е сряда в Макондо.“ И тогава отново се сгушват в ъгъла, сплитат съня с действителността и започват да шушукат — сякаш всички жени в градчето дружно тъкат огромен чаршаф.

Ако времето вътре имаше същия ритъм като времето навън, сега щяхме да стоим под лъчите на слънцето, с ковчега насред улицата. Навън щеше да е по-късно: щеше да е нощ. Душна септемврийска нощ с луна и с жени, които са насядали по дворовете и разговарят под зелената светлина, а на улицата — ние, тримата изменници, под слънцето на този жаден септември. Никой няма да осуети погребението. Надявах се, че кметът ще бъде непреклонен в намерението си да се противопостави и че ще можем да се върнем у дома — детето щеше да отиде на училище, а баща ми пак щеше да обуе налъмите си, от главата му над легена пак щеше да се лее прохладна вода, а отдясно пак щеше да стои каната с ледена лимонада. Но сега всичко се промени. Баща ми още веднъж се показва достатъчно убедителен и наложи своето намерение въпреки волята на кмета, която отначало ми изглеждаше непреклонна. Навън е градчето — кипи отдадено на безкрайното, монотонно и безмилостно шушукане, и чистата улица, без нито сянка върху праха, чист и непокътнат, откак последният вятър отвя следата от стъпките на последния вол. Едно градче без жива душа, със затворени къщи, в чиито стаи се чува само глухото клокочене на думите, изречени с омраза в сърцето. А в тази стая детето седи вцепенено и гледа обувките си: поглежда с едно око към лампата, после към вестниците и пак към обувките, и накрая обръща очи към обесения, към прехапания му език, към изцъклените

му очи на куче, сега без ненаситност, без похот — мъртво. Детето гледа, мисли за обесения, изпънат под капака на ковчега; прави унило движение с ръка и тогава всичко се променя: появява се табуретка пред вратата на бръснарницата, а отзад — поставката с огледалото, пудрата и одеколona. Ръката става голяма и осеяна с лунички, вече не е ръката на сина ми — превръща се в голяма сръчна ръка, която спокойно, с премислени, пестеливи движения започва да точи бръснача, докато ухото долавя металическото свистене на стоманеното острие, а през главата минава мисълта: „Днес ще дойдат по-рано, защото в Макондо е сряда.“ И тогава те пристигат, разполагат се по столовете на сянка, на хлад до вратата, зли, кривогледа, с кръстосани крака и сплетени на коленете ръце, захапали пурите си; гледат, разговарят за едно и също, виждат пред себе си затворения прозорец, смълчаната къща, където е сеньора Ребека. Тя също е забравила нещо: забравила е да изключи вентилатора и броди из стаите с телени мрежи на прозорците, неспокойна и възбудена, рови из вехториите на безплодния си и мъчителен вдовишки живот, за да се увери дори и с осезанието си, че няма да умре, преди да е настъпил часът на погребението. Отваря и затваря вратите на стаите, докато чака старинният часовник да се отърси от следобедния сън и да зарадва слуха ѝ с три звънки удара. Всичко това става, докато детето спре да движи ръката си и отново застане изправено и неподвижно, и трае дори по-малко, отколкото е нужно на една жена, за да направи последния бод на машината и вдигне покритата си с ролки глава. Преди детето отново да се изправи замислено, жената вече е дръпнала машината в единия край на чардака и мъжете са смукнали два пъти от пурите си, проследявайки едно движение на бръснача напред и назад по каиша. Агеда, сакатата, прави върховно усилие, за да събуди мъртвите си колене, а сеньора Ребека превърта още веднъж ключа и си казва: „Сряда в Макондо. Хубав ден, за погребение на дявола.“ Но тогава детето пак се раздвижва и настъпва нова промяна във времето. Докато нещо се движи, можем да разберем, че времето тече. Преди това не. Преди да е почнало да се движи нещо, цари вечното време, потта, мократа риза върху кожата и невъзмутимият вкочанен мъртвец с прехапан език. Затуй времето не тече за обесения: защото, дори да се движи ръката на детето, той не знае това. И докато мъртвецът е в неведение (защото детето продължава да движи ръката си), Агеда сигурно е прехвърлила още

едно зърно от броеницата си; сеньора Ребека, изтегната в сгъваемия стол, се смайва, като вижда, че часовникът е спрял на косъм от неизбежния миг; но Агеда е имала време (макар по часовника на сеньора Ребека да не е изтекла нито секунда) да прехвърли още едно зърно от броеницата и да си каже: „Ето какво бих сторила, ако можех да отида при отец Анхел.“ После детето отпуска ръка и бръсначът побързва да се плъзне по каиша, а един от мъжете, седнал на хлад до вратата, казва: „Трябва да е към три и половина, нали?“ Тогава ръката престава да се движи. Часовникът пак замира на прага на следващия миг, а бръсначът застива в пространството на собствената си стомана. Агеда чака следващото движение на ръката, за да протегне крака и нахълта в ризницата с разперени ръце и отново подвижни колена, като вика: „Отче, отче!“ А отец Анхел, отпуснат, докато детето стои неподвижно, облизва устните си, за да усети лепкавия вкус на кошмарните кюфтета, и като вижда Агеда, изрича: „Това несъмнено трябва да е чудо.“ А после, все още мятайки се в тежката следобедна дрямка, скимтейки в унеса си, облян в пот и със слюнки по брадата, мърмори: „Само че, Агеда, сега не е време да се отслужва литургия за душите от чистилището.“ Ала следващото движение се осуетява, баща ми влиза в стаята и раздвоеното време се слива в едно; двете половини прилепват, спояват се и часовникът на сеньора Ребека разбира, че е бил раздвоен между мудността на детето и нетърпението на вдовицата. И тогава се прозява объркан, потапя се в чудесния покой на мига, а после изплува и времето отново почва да тече сверено и точно, а часовникът се накланя напред и изрича с церемониално достойнство: „Часът е точно два и четиридесет и седем минути.“ И баща ми, който, без да знае, е задвижил спрялото хода си време, казва: „В облаците витаеш, дъще.“ „Мислиш ли, че може да се случи нещо?“ — питам го аз. А той ми отвърща потен и засмян: „Сигурен съм, че най-малкото в много къщи ще загори оризът и ще изкипи млякото.“

.....

Сега ковчегът е затворен, но аз си спомням лицето на мъртвеца. Толкова точно се е отпечатало в паметта ми, че като погледна към стената, виждам отворените очи, кожата на бузите, опъната и сива като

влажна пръст, прехапания настрани език. Това предизвиква у мен прещо безпокойство. И панталонът май няма да престане да ме стяга.

Дядо е седнал до майка ми. Когато се върна от съседната стая, премести стола и сега седи до нея, без да продума, опрял брада на бастуна си и изпънал куция си крак. Дядо чака. Мама, също като него, чака. И мъжете, които престанаха да пушат и седят неподвижно един до друг на кревата, без да поглеждат към ковчега — те също чакат.

Дори и да ми вържат очите, да ме хванат за ръка и да ме накарат да обиколя двайсет пъти градчето, а после да ме доведат отново в тази стая, пак ще я позная по миризмата. Никога няма да забравя, че в тази стая мирише на отпадъци и на струпани сандъци, макар да виждам само един сандък, в който бихме могли да се скрием с Абраам и при това да остане място и за Тобиас. Познавам стаите по миризмата им.

Веднъж миналата година Ада ме сложи на скута си. Аз бях затворил очи, но я виждах през миглите си. Виждах я смъртно, сякаш не беше жена, а само едно лице, което ме гледаше, поклащаше се и блееше като овца. Вече наистина заспивах, когато усетих миризмата.

В къщата няма миризма, която да не познавам. Когато ме оставят сам на чардака, затварям очи, протягам ръце и вървя. Казвам си: „Като усетя миризма на ром и камфор, значи, съм пред дядовата стая.“ Продължавам да вървя със затворени очи и протегнати ръце. Мисля си: „Сега минавам покрай мамината стая, защото мирише на нови карти. После ще замирише на катран и нафталин.“ Продължавам да вървя и усещам миризмата на нови карти и в същия миг чувам гласа на майка си, която пее в стаята. После усещам миризма на катран и нафталин. Мисля си: „Сега ще продължи да мирише на нафталин. Тогава ще завия вляво от миризмата и ще усетя другата миризма — на хасе и затворен прозорец. Там ще спра.“ После правя три крачки, усещам новата миризма, заставам неподвижен, със затворени очи и протегнати ръце и чувам гласа на Ада, която вика: „Дете, пак ли вървиш със затворени очи!“

Тази нощ, тъкмо когато вече заспивах, усетих някаква миризма, която не идва от никоя стая в къщата. Беше силна и прохладна, сякаш някой бе разклатил жасминов храст. Отворих очи и взех да душа тежкия жарък въздух. Попитах: „Усещаш ли?“ Ада ме гледаше, но като я заговорих, затвори очи и се обърна на другата страна. Пак я попитах: „Усещаш ли? Като че ли някъде наблизо има жасмин.“ Тогава тя каза:

— Това е миризмата на жасмина, който се виеше по стената преди девет години.

Седнах на скута ѝ. „Но нали сега го няма?“ Тя отвърна: „Да, но преди девет години, точно преди ти да се родиш, до зида на двора имаше жасминов храст. Нощем беше горещо и миришеше също както сега.“ Аз се облегнах на рамото ѝ. Гледах я в устата, докато говореше. „Но това е било още преди да се родя“, казах. А тя отвърна: „Работата е там, че по това време се случи тежка зима и трябваше да почистим градината.“

Миризмата си стоеше там, прохладна, почти осезаема, заглушавайки останалите миризми на нощта. „Искам да ми разправиш за това“ — помолих Ада. Тя помълча, после погледна към белия варосан зид, облян в лунна светлина, и каза:

— Като пораснеш, ще разбереш, че жасминът е цвете, което броди.

Аз не разбрах, но усетих странен трепет, сякаш някой ме бе докоснал. „Добре“ — казах, а тя продължи: „С жасмина става същото като с хората, които след смъртта си излизат нощем да бродят.“

Аз стоях облегнат на рамото ѝ, без да кажа нищо. Мислех си за други неща — за продължения стол в кухнята, на който дядо си суши обувките, когато ги намокри дъждът. Отдавна знаех, че в кухнята всяка вечер идва един мъртвец, сяда, без да си сваля шапката, и съзерцава пепелта в изгасналото огнище. След малко казах: „Това трябва да е като мъртвеца, който седи в кухнята.“ Ада ме погледна, опули очи и попита: „Какъв мъртвец?“ Аз ѝ обясних: „Оня, дето всяка нощ сяда на стола, където дядо си суши обувките.“ А тя каза: „Там няма никакъв мъртвец. Столът стои до огнището, защото вече не служи за нищо друго освен за сушене на обувки.“

Това беше миналата година. Сега е друго, сега видях мъртвец и стига само да затворя очи, за да продължавам да го виждам в мрака на очите. Искам да кажа на мама, но тя пита дядо: „Мислиш ли, че може да се случи нещо?“ А дядо вдига брада от бастуна и клати глава: „Сигурен съм, че най-малкото в много къщи ще загори оризът и ще изкипи млякото.“

6

Отначало спеше до седем. Появяваше се в кухнята със закопчана догоре риза без яка, с навити до лактите измачкани и мръсни ръкави и изцапани панталони, които му стигаха чак до гърдите и бяха препасани с колан ниско под талията. Изглеждаше като че ли панталоните ей сега ще се свлекат и ще паднат, защото няма на какво да се държат. Не беше отслабнал, но на лицето му вече не се виждаше войнственото и надменно изражение от първите години и сега то беше вялото и уморено лице на човек, който не знае какво ще му се случи след миг, нито пък се интересува да узнае. След седем изпиваше чаша черно кафе и се прибираше в стаята си с неизменното безизразно „довиждане“.

От четири години живееше у дома и се ползуваше в Макондо с име на сериозен специалист, въпреки че резкият характер и небрежните му обноски будеха към него чувство, което приличаше по-скоро на страх, отколкото на уважение.

Той беше единственият лекар в градчето до пристигането на банановата компания и прекарването на железопътната линия. Оттогава започнаха да се виждат празни столове в стаичката. Хората, които го посещаваха през първите четири години след заселването му в Макондо, започнаха да се отдръпват, когато компанията организира здравна служба за своите работници. Той сигурно е съзрял новите пътеки, прокарани от окапалата шума, но не каза нищо. Продължаваше да отваря вратата към улицата и цял ден седеше в коженото си кресло. Така минаха много дни, без да го посети нито един болен. Накрая заключи вратата, купи си хамак и се затвори в стаята.

По това време Меме взе да му носи закуска от банани и портокали. Той изяждаше плодовете и захвърляше корите в един ъгъл, откъдето индианката ги измиташе в събота, когато чистеше стаята. Но ако се съди по държането му, всеки би казал, че него ни най-малко не го интересува дали някоя събота тя ще престане да чисти и стаята ще се превърне в бунище.

Сега вече не правеше абсолютно нищо. По цял ден се люлееше в хамака. През откритата врата се виждаше смътно в полумрака и сухото му безизразно лице, разрошената коса, болезнената живост на жестоките му жълти очи му придаваха несъмнено вида на човек, който се чувства съсипан от обстоятелствата.

През първите години от пребиваването му у дома Аделаида се показва привидно равнодушна или привидно съгласна, или пък действително беше се преклонила пред моята воля докторът да остане у дома. Но след като той затвори кабинета и взе да излиза от стаята си само когато се хранехме, да сядат на масата с неизменната тиха и болезнена апатия, чашата на търпението преля и жена ми рече: „Истински грях е, дето още го търпим. Все едно, храним дявола.“ А аз, с вечната си слабост към него — сложна смесица от милозливост, жал и възхищение (защото няма какво да си кривя душата — много жал имаше в това чувство), настоявах: „Трябва да го търпим. Той е сам-самичък на света и има нужда някой да го разбира.“

Скоро железницата започна да обслужва селището. Макондо беше цветущо градче, пълно с нови лица, с киносалон и многобройни увеселителни заведения. Тогава имаше работа за всички, но не и за него. Той продължаваше да стои затворен и да отбягва хората до деня, в който ненадейно се появи в трапезарията по време на закуска и заговори непринудено и дори с въодушевление за прекрасното бъдеще на градчето. Същата сутрин чух думата за първи път. Произнесе я той: „Всичко това ще се забрави, като свикнем с окапалата шума.“

След няколко месеца започна често да излиза на улицата привечер. Седеше в бръснарницата до края на деня и участвуваше в сбирките край вратата, до тоалетната масичка и високия стол, които бръснарят изкарваше на улицата, за да могат клиентите му да се наслаждават на вечерната прохлада.

Лекарите на банановата компания не се задоволиха само да го лишат фактически от средства за препитание, но и през 1907 година, когато в Макондо никой не си спомняше вече за него, пък и самият той се беше отказал да чака пациенти, някой от лекарите на компанията подшушна в общината да поискат от всички практикуващи лекари в градчето да представят дипломите си. Когато един понеделник се появи заповедта, разлепена на четирите ъгла на площада, той положително е сметнал, че това не го засяга. Аз бях този, който му

намекна, че е редно да изпълни тая формалност. Но той се задоволи да отговори спокойно и равнодушно: „Мен това не ме засяга, полковник. Няма повече да се занимавам с тия работи.“ Така и не можах да разбера дали всъщност дипломата му е в ред. Не разбрах даже дали е французин, както се предполагаше, нито пък дали помни семейството си, защото сигурно е имал семейство, макар че никога не спомена нищо за него. Няколко седмици след това, когато кметът и секретарят му се явиха в къщи и поискаха да представи и регистрира свидетелството си за правоспособност, той категорично отказа да излезе от стаята си. Същия ден, след като цели пет години беше живял у дома и беше се хранил на нашата трапеза, си дадох сметка, че дори името му не знаем.

.....

Не беше нужно да съм на седемнайсет години (на колкото бях аз тогава), за да забележа — след като видях Меме нагиздена в черквата, а после говорих с нея в дюкянчето, — че у дома стаичката към улицата е заключена. По-късно узнах, че мащехата ми сложила катинара и забранила да се пипат нещата в стаята: леглото, на което докторът спеше, преди да си купи хамака, шкафчето с лекарствата, от което отнесе в къщата на ъгъла само парите, натрупани през най-добрите му години (трябва да са били много, защото у дома не бе имал никакви разходи, и стигнаха, за да отвори Меме дюкянчето си), и сред купчина вехтории — старите вестници, написани на родния му език, каната за миене и някои вече непотребни лични вещи. Сякаш във всички тези неща се таеше, както казваше мащехата ми, зловеща, демонична сила.

Трябва да съм забелязала, че стаята е заключена, през октомври или ноември (три години след като Меме и докторът бяха напуснали къщата), защото в началото на следващата година бях почнала да си мечтая да се настани в нея Мартин. Искаше ми се да живея там след женитбата си; постоянно се въртах пред стаята и дори намеквах пред мащехата си, че е време да се махне катинарът и да се вдигне нелепата забрана, която ни отнемаше едно от най-уютните и любими места в къщата. Но преди да почнем да шием венчалната ми рокля, никой не ми беше говорил открито за доктора, нито пък за стаичката, която продължаваше да бъде нещо негово, като частица от личността му,

която не може да се отдели от нашия дом, докато в него живее някой, който го помни.

Аз щях да се оженя до края на годината. Не знам дали заради обстоятелствата, при които беше преминало детството и юношеството ми, имах по това време неточна представа за неща и събития. Но истината е, че през тези месеци, когато напредваха приготовленията за сватбата ми, все още не бях разгадала тайната на много неща. Една година преди да се оженя за Мартин, си го представях през смътна пелена. Може би тъкмо затова исках да е наблизо, в стаичката, за да се убедя, че е човек от плът и кръв, а не годеник, видян насън. И все пак не смеех да заговоря пред мащехата си за своите планове. Колко естествено би било да кажа: „Ще махна катинара. Ще сложа масата до прозореца, а леглото — до вътрешната стена. Ще сложа саксия с карамфили на полицата и китка алое над вратата.“ Но към моето малодушие, към абсолютната ми липса на решителност се прибавяше и нереалността на моя жених. Представях си го като смътен изплъзващ се образ, чиито единствени осезаеми черти сякаш бяха лъскавите мустаци, главата, наклонена малко настрани, и вечното сако с четири копчета.

Беше се появил у дома в края на юли. Прекарваше деня с нас и разговаряше с баща ми в кабинета, разисквайки някаква тайнствена сделка, която така и не можах да разбера. След обяд Мартин и аз ходехме с мащехата ми до плантациите. Но когато на връщане го виждах сред теменужения здрач, когато беше тъй близо до мен и вървеше до рамото ми, тогава ми се струваше още по-отвлечен и нереален. Знаех, че никога няма да мога да си го представя като човек от плът и кръв или да намеря необходимата твърдост, та мисълта за него да ми вдъхне смелост и сили да кажа: „Ще подредя стаята за Мартин.“

Дори и това, че щях да се женя за него, ми изглеждаше невероятно една година преди сватбата ни. Бяхме се запознали през февруари, на бдението при детето на Палокемадо. Няколко момичета пеехме и пляскахме с ръце, стараейки се да се възползуваме докрай от единственото позволено ни развлечение. В Макондо имаше киносалон, обществен грамофон и няколко увеселителни заведения, но баща ми и мащехата ми бяха против ние, момичетата на моята възраст, да се забавляваме там. „Това са развлечения за шумата“ — казваха те.

През февруари по пладне беше горещо. Мащехата ми и аз седяхме на чардака и шиехме чеиза ми, докато баща ми си почиваше. Шиехме дотогава, докато той минеше, влачейки налъмните си, и отидеше да си облее главата с вода от каната. Ала февруарските нощи бяха прохладни и дълбоки и из цялото градче се носеха гласовете на жените, които пееха на бдениия при умрели деца.

Вечерта, когато бяхме на бдение при детето на Палокемадо, гласът на Меме Ороско сигурно се е чувал по-добре от всякога. Тя беше слаба, грубовата и кокалеста като метла, но умееше да пее както никой друг. В първата пауза Хеновева Гарсия каза: „Навън седи някакъв чужденец.“ Мисля, че всички освен Ремедиос Ороско престанахме да пеем. „Със сако е, представяш ли си! — каза ми Хеновева Гарсия. — През цялото време говори, а всички го слушат със зяпнала уста. Носи сако с четири копчета, кръстосал е крака и се виждат чорапи с жартиери и високи обувки с капсули.“ Меме Ороско все още пееше, когато ние изпляскахме с ръце и казахме: „Ще се оженим за него.“

По-късно, когато си го спомнях у дома, не намирах никаква връзка между тия думи и действителността. Те сякаш бяха казани от няколко въображаеми жени, които пляскаха с ръце и пееха в къща, където беше умряло едно несъществуващо дете. Някакви жени пушеха до нас. Сериозни и дебнещи, изпънали към нас дългите си шици на лешояди. Отзад, на хлад до вратата, една жена, увита в голям черен шал, чакаше да заври кафето. Изведнъж към нашите гласове се присъедини мъжки глас. Отначало беше смутен и неуверен, но после стана мощен и звънлив, сякаш мъжът пееше в черква. Вева Гарсия ме сръга в ребрата. Тогава го погледнах за първи път. Беше млад и спретнат, с колосана яка и закопчано сако с четири копчета. Гледаше ме.

Чувах да говорят, че ще се върне през декември, и си мислех, че няма по-подходящо място за него от заключената стаичка. Но вече не можех да си го представя. Казвах си: „Мартин, Мартин, Мартин“. И това име, изречено, вкусно, разглобено на съставните си части, губеше за мен цялото си значение.

Когато си тръгнахме от бдението, той сложи една празна чаша пред мен и рече: „Познах ви бъдещето на кафе.“ Аз вървах към вратата заедно с другите момичета и чувах гласа му, дълбок, убедителен и

спокоен: „Пребройте седем звезди и ще ви се явя насън.“ Като минавахме край вратата, видяхме детето на Палокемадо в мъничкия ковчег, с напудрено лице, с роза в устата и отворени очи, закрепени с клечици. Февруари ни изпращаше хладния лъх на смъртта. В стаята се носеше уханието на изгорелите от жегата жасмин и теменужки. И при безмълвието на мъртвото гласът звучеше натрапчив и единствен: „Добре запомнете. Само седем звезди.“

През юли беше у дома. Обичаше да се обляга до саксиите на парапета. Казваше: „Спомни си, че никога не съм те гледал в очите. Това е тайната на мъжа, който е започнал да се страхува, че ще се влюби.“ И аз наистина не си спомнях очите му. През юли не бих могла да кажа какви очи има мъжът, за когото щях да се ожения през декември. И все пак, шест месеца преди това февруари беше само дълбока тишина по пладне, двойка стоновки — мъжка и женска, сплетени върху пода на банята, просякинята, която идва всеки вторник да моли за стръкче маточина, и той, важен и усмихнат, със закопчано догоре сако: „Ще ви накарам да мислите за мене непрекъснато. Сложих портрета ви зад вратата и забих карфици в очите.“ А Хеновева Гарсия, превивайки се от смях, отсича: „Това са глупости, които мъжете учат от индианците.“

В края на март щеше да се разхожда из къщата. Щеше да прекарва цели часове в кабинета с баща ми, убеждавайки го колко важно е нещо, което никога не можах да разгадая. Сега са минали единайсет години от сватбата ми и девет, откакто го видях да ми маха за сбогом от прозореца на влака, карайки ме да обещава, че ще се грижа много добре за детето, докато той се върне да ни вземе. Тези девет години щяха да минат, без да чуем нищо повече за него, без баща ми, който му помогна да се приготви за това безкрайно пътуване, да е казал една дума за връщането му. Но дори и през трите години на нашия брак той не стана по-действителен и разбираем, отколкото беше на бдението при детето на Палокемадо или в онзи мартенски неделен ден, в който го видях за втори път, когато с Вева Гарсия се връщяхме от черква. Той стоеше до вратата на хотела, сам, с ръце в страничните джобове на сакото с четири копчета. „Сега цял живот ще мислите за мен, защото карфиците паднаха от портрета“ — каза той. Гласът му беше толкова глух и напрегнат, че изглеждаше истина. Но дори и тази истина беше по-различна и странна. Хеновева си твърдеше своето:

„Това са индиански измишльотини.“ Три месеца след това тя избяга с директора на куклена трупa, но този неделен ден все още изглеждаше много порядъчна и сериозна. Мартин каза: „Спокоен съм, като зная, че някой ще ме помни в Макондо.“ А Хеновева Гарсия го изгледа с изкривено от гняв лице и възкликна:

— Леле божке! Ще изгние на гърба му туй сако с четири копчета.

Макар и да не беше очаквал, той беше странна личност в градчето — безучастен, въпреки очевидните му усилия да изглежда общителен и сърдечен. Живееше сред хората от Макондо, но беше далеч от тях, обзет от спомена за едно минало, срещу който всякаква съпротива изглеждаше напразна. Гледаха го любопитно, като мрачно животно, което е прекарало дълго време в мрак, а сега отново се появява, и поведението му не можеше да не се стори на градчето неестествено и тъкмо затова — подозрително.

Връщаше се от бръснарницата привечер и се затваряше в стаята си. От известно време беше престанал да вечеря. Отначало ни се струваше, че се връща уморен, ляга веднага в хамака и се събужда чак на сутринта. Но не мина много време и аз разбрах, че през нощта с него става нещо странно. Чуваше се как ходи из стаята с мъчителна и подлудяваща настойчивост, сякаш нощем му се явяваше призракът на човека, който той е бил дотогава, и двамата — предишният и сегашният човек, се вкопчваха в безмълвен двубой, в който предишният защитаваше своята яростна самота, неуязвимата си самоувереност и непримиримия си егоизъм, а сегашният — страшната си, непоколебима воля да се освободи от предишното си аз. Чувах го как се разхожда из стаята до разсъмване, докато собствената му умора не изчерпеше силите на невидимия му неприятел.

Само аз осъзнах истинските размери на промяната, настъпила у него, откакто престана да носи гамаши и започна да се къпе всеки ден и да пръска дрехите си с одеколон. А след няколко месеца толкова се беше променил, че чувството ми към него престана да бъде просто търпимостта на разбираещ човек и се превърна в състрадание. Това, което ме трогваше, не беше промяната у него извън къщата. Жал ми беше, като си представях как нощем, затворен в стаята, остъргва калта от обувките си, топи парцала в каната за миене, маже с вакса тези разнебитени от толкова години непрекъснатата употреба обуца. Жал ми беше, като си мислех за четката и кутията с вакса, скрити под

рогозката, потулени от хорски погледи, сякаш бяха част от таен, срамен порок, появил се на възраст, когато повечето хора стават трезви и практични. Всъщност той изживяваше едно закъсняло и безплодно юношество — грижлив в облеклото като юноша, с дрехи, изглаждани всяка вечер с хладна длан, ала не беше достатъчно млад, за да си има приятел, с когото да споделя мечтите и разочарованията си.

Градчето вероятно също беше забелязало промяната у него, защото скоро след това започна да се говори, че бил влюбен в дъщерята на бръснаря. Не знам дали е имало някакво основание за такива приказки, но истината е, че тези слухове ме накараха да осъзная страхотната му физическа самота, биологичния бяс, който сигурно го е измъчвал през тези години на мръсотии и безпомощност.

Всеки следобед го виждаха да се запътва към бръснарницата все по-грижливо облечен. Риза с колосана яка, маншети с позлатени копчета, чисти изгладени панталони, макар и все още с колан извън гайките. Приличаше на печално нагизден годеник, лъхащ на евтин одеколон; вечният злополучен годеник, невзрачният любовник, на когото винаги ще липсва букет цветя за първата среща.

Така го изненадаха първите месеци на 1909 година. Все още нямаше друго основание за сплетните в градчето освен това, че го виждаха да седи в бръснарницата всеки следобед и да разговаря с чужденците, но никой не би могъл да потвърди, че поне веднъж е видял там дъщерята на бръснаря. Аз прозрях жестокостта на тези сплетни. В градчето всички знаеха, че дъщерята на бръснаря щеше да си остане мома, след като цяла година бе страдала от преследванията на някакъв дух, на някакъв невидим любовник, който хвърлял шепа пръст в храната ѝ, мътел водата в делвата, замъглявал огледалата в бръснарницата и я биел дотогава, докато лицето ѝ станело зелено и неузнаваемо. Напразни бяха усилията на *Палето*, епитрахилът, сложното лечение със светена вода и свещени реликви, молитвите за изцеление, произнесени с трогателно усърдие. Накрая жената на бръснаря затвори в стаята урочасаната си дъщеря, пръсна шепа ориз вътре и я остави да прекара един самотен и мъртъв месец с невидимия любовник, след което дори мъжете в Макондо разправяха, че дъщерята на бръснаря била заченала.

Не беше минала една година, когато хората престанаха да чакат чудовищното събитие — раждането — и любопитството им се насочи

към доктора, който уж бил се влюбил в дъщерята на бръснаря, макар всички да бяха убедени, че урочасаната ще се затвори в стаята си да чезне, много преди възможните ѝ претенденти да станат мъже за женене.

Ето защо разбирах, че това е по-скоро жестока, злоумишлена сплетня, отколкото основателно предположение. В края на 1909 година докторът продължаваше да ходи в бръснарницата, а хората все още си приказваха и гласяха сватбата, макар че никой не би могъл да каже, че момичето е излязло поне веднъж в негово присъствие, нито пък че двамата са имали случай да си разменят по една дума.

.....

Преди тринайсет години, през един зноен и мъртъв септември като сегашния, мащехата ми започна да шие венчалната ми рокля. Всеки следобед, докато баща ми си почиваше, сядахме да шием до саксиите с цветя на парапета, до жаркия пламък на розмарина. Септември винаги е бил такъв, от тринайсет години и много преди това. Тъй като сватбата ми щеше да се празнува в тесен кръг (защото така бе наредил баща ми), шиехме бавно, със старателната педантичност на човек, който не бърза, защото е намерил в незабележимия си труд най-добра мярка за времето си. Докато шиехме, разговаряхме. Аз продължавах да си мисля за стаичката към улицата, събирайки кураж, за да кажа на мащехата си, че най-добре е там да се настани Мартин. И този следобед най-сетне ѝ го казах.

Мащехата ми шиеше дългия шлейф от крепон и сред ослепителния блясък на този непоносимо светъл и звучен септември сякаш беше потънала до раменете в един облак на същия този септември. „Не може“ — каза тя. А после, залавяйки се пак за работа, усещайки как през главата ѝ минават осем години горчиви спомени, рече: „Да не дава господ някой да влезе пак в тази стая.“

Мартин се бе завърнал през юли, но не се беше настанил у дома. Обичаше да се обляга на парапета със саксиите и да гледа навън. Обичаше да казва: „Бих останал в Макондо за цял живот.“ След обяд ходехме с мащехата ми до плантациите. Връщяхме се чак за вечеря, малко преди да запалят светлините в градчето. Тогава той ми казваше:

„Дори да не беше ти, пак бих останал да живея в Макондо.“ И по начина, по който го казваше, също изглеждаше истина.

По това време докторът беше напуснал къщата ни от четири години. И тъкмо оня следобед, когато започнахме да шием венчалната ми рокля — онзи душен следобед, когато й казах да дадем стаичката на Мартин, — мащехата ми за пръв път заговори за странните навици на доктора.

— Преди пет години — каза тя — все още живееше там, затворен като животно. И не само че беше животно, ами на туй отгоре тревопасно, преживно животно, като прост впрегатен вол. Ако се беше оженил за дъщерята на бръснаря, оная вода ненапита, дето накара градчето да повярва на голямата й лъжа — че била заченала от духовете след тайнствен меден месец, — може би нищо нямаше да се случи. Но той престана да ходи в бръснарницата най-неочаквано и дори в последния момент стана съвсем друг, ала това беше само нова страница от методичното осъществяване на ужасния му план. След това, което се случи, само на баща ти можеше да му хрумне да остане у дома един толкова долен човек, който живееше като животно, скандализираше градчето и даваше повод да се говори за нас като за хора, които непрестанно оскърбяват морала и добрите нрави. Върхът на това, което кроеше, щеше да бъде промяната с Меме. Но дори тогава баща ти не осъзна тревожните размери на грешката си.

— Не съм чувала нищо за това — казах аз.

Щурците стържеха с триони на двора. Мащехата ми говореше, без да спира да шие, без да вдига очи от гергефа, извезвайки символи, бродирайки бели плетеници. „Една вечер седяхме на масата (всички освен него, защото, откакто престана да ходи в бръснарницата, изобщо не вечеряше), когато Меме влезе да сервира. Беше неузнаваема. «Какво ти е, Меме?» — попитах я аз. «Нищо, госпожо. Защо?» Но ние виждахме, че не й е добре, защото се олюля до лампата и изобщо имаше болезнен вид. «За бога, Меме, на теб не ти е добре!» — възкликнах аз. И тя действително едва се държеше на крака, когато се обърна и тръгна с подноса към кухнята. Тогава баща ти, който през цялото време я наблюдаваше, й каза: «Ако не ти е добре, легни си.» Но тя мълчеше. Продължаваше да стои с подноса с гръб към нас, докато чухме трясъка на строщения порцелан. Меме стоеше в коридора,

впила нокти в стената. Тогава баща ти отиде да го повика от стаята, за да се погрижи за Меме.

През осемте години, които прекара у дома — продължаваше мащехата ми, — никога не бяхме го безпокоили за нещо сериозно. Ние, жените, отидохме при Меме, разтрихме я със спирт и зачакахме да се върне баща ти с доктора. Но докторът не дойде, Исабел. Не дойде да види Меме, макар че човекът, който го беше хранил цели осем години, беше му дал подслон и чисто бельо, отиде лично да го повика. Всеки път, като си спомня, си мисля, че идването му у дома е било божие наказание. Мисля, че всичката тази трева, която му давахме в продължение на осем години, всичките грижи, всичките ни усилия са били божие изпитание, урок за благоразумие и недоверчивост към хората. Като че ли бяхме взели осем години подслон, храна, чисти дрехи и ги бяхме хвърлили на свинете. Меме умираше (поне така ни се струваше), а той продължаваше да си седи там, като отказваше да стори нещо, което не беше проява на милосърдие, а на благоприличие, на признателност, на най-елементарно уважение към неговите благодетели.

Баща ти се върна чак в полунощ. Каза вяло: «Да я разтрият със спирт, но да не ѝ дават очистително.» И аз се почувствувах така, сякаш ми бяха ударили плесница. Меме се беше посъвзела след разтривките. Разярена, извиках: «Да, със спирт, точно така. Вече я разтрихме и е по-добре. Но за това не ни беше нужно да сме живели осем години на чужд гръб.» А баща ти, все така снизходителен, с тази своя глупава примирителност: «Няма нищо страшно. Един ден сама ще се убедиш в това.» Като че ли оня беше пророк.“

Разгорещена, говорейки възбудено, този следобед мащехата ми сякаш отново изживяваше събитията от онази далечна вечер, когато докторът бе отказал да се погрижи за Меме. Розмаринът сякаш изнемогваше от ослепителната септемврийска светлина, от вцепенението на щурците, от пъхтенето на мъжете, които наблизко се мъчеха да откачат една врата от пантите ѝ.

„Но скоро след това Меме отиде на неделна служба нагиздена като знатна дама. Спомням си, сякаш и сега я виждам, че носеше чадърче с преливащи се цветове.

Меме, Меме. Това също беше божие наказание. В това, че я взехме от родителите ѝ, които я моряха от глад, че се грижехме за нея,

че ѝ дадохме подслон, храна и име, също виждам ръката на провидението. Когато на другия ден я видях на вратата да чака някой от индианците да ѝ отнесе сандъка, и аз самата не знаех къде отива. Беше променена и сериозна (като че ли и сега я виждам), стоеше до сандъка и разговаряше с баща ти. Всичко стана, без да се посъветват с мене, Чабела. Сякаш аз бях някакво плашило, нарисувано на стената. Преди да успея да попитам какво става, защо се случват странни работи в собствената ми къща и без мое знание, баща ти ми каза: «Няма какво да разпитваш Меме. Тя си отива, но може би ще се върне след известно време.» Аз го попитах къде отива, но той не ми отговори. Отиде си, влачейки налъми, сякаш аз не му бях жена, а някакво си плашило, нарисувано на стената.

Чак след два дена разбрах, че оня си беше отишъл на разсъмване, като дори не беше проявил благоприличието да се сбогува. Беше влязъл като у дома си и след осем години си излизаше ей така, без да се сбогува, без да каже нито дума. Същински крадец. Аз си помислих, че баща ти го е изпъдил, задето отказа да помогне на Меме. Но като го попитах още същия ден, той се задоволи само да каже: «Ние двамата трябва надълго и широко да говорим за това.» А ето че изминаха цели пет години, без да засегне този въпрос.

Само с баща ти и в една безредна къща като тази, в която всеки прави, каквото си иска, можеше да се случи такова нещо. В Макондо се говореше само за това, а аз все още не знаех, че Меме се появила в черквата нагласена, сякаш бе станала дама, и че баща ти имал наглостта да я поведе за ръка през площада. Тогава именно разбрах, че не е толкова далеч, колкото си мислех, а живее с доктора в къщата на ъгъла. Бяха отишли да живеят заедно, като свине, без дори да прекрачат прага на черквата, макар че Меме беше кръстена. Веднъж казах на баща ти: «И този грях ще бъде наказан от бога.» Но той не каза нищо. Беше си все същият спокоен човек, след като беше подкрепил откритото съжителство и скандала.

И все пак сега се радвам, че стана тъй, защото в замяна на това докторът напусна къщата ни. Ако не се беше случило, още щеше да живее в стаичката. Когато разбрах, че е напуснал дома ни и е отнесъл в къщата на ъгъла вехториите си и оня сандък, който не можеше да мине през пътната врата, се почувствувах по-спокойна. Това беше моята победа, отсрочена с осем години.

След две седмици Меме беше отворила дюкянчето си и дори си имаше шевна машина. Беше купила нова Domestic с парите, които той натрупа у дома. За мене това беше оскърбление. Така и казах на баща ти. Но макар и да не реагираше на възмущението ми, личеше, че е по-скоро доволен от постъпката си, отколкото разкаян, сякаш беше спасил душата си, противопоставяйки на благоприличието и честта на нашия дом пословичната си търпимост, своето разбиране и великодушие. И дори известно неблагоприятие. Казах му: «Ти хвърли на свинете най-хубавото от убежденията си.» А той, както винаги, ми отвърна:

— И това ще проумееш някой ден.“

8

Декември дойде като неочаквана пролет, като описан в книга. И с него дойде Мартин. Появи се у дома след обяд, със сгъваем куфар, пак със сакото с четири копчета, сега чисто и току-що изгладено. Нищо не ми каза, защото отиде право в кабинета да разговаря с баща ми. Денят на сватбата беше определен още през юли. Но два дни след завръщането на Мартин през декември баща ми повика мащехата в кабинета, за да ѝ каже, че сватбата трябва да стане в понеделник. Беше събота.

Роклята беше готова. Мартин идваше у дома всеки ден, говореше с баща ми, който споделяше с нас впечатленията си, докато се хранехме. Аз не познавах годеника си. Никога не бях оставала насаме с него. Но изглежда, че сърдечно и крепко приятелство свързваше Мартин с баща ми, а баща ми говореше за Мартин така, сякаш не аз, а той самият щеше да се жени за него.

Аз не се чувствавах никак развълнувана, че приближава сватбата ми. Все още бях обвита в тази сива мъгла, през която Мартин се приближаваше изправен и недействителен, размахвайки ръце, като говореше, закопчавайки и разкопчавайки сакото си с четири копчета. В неделя обядва у нас. Мащехата ми ни настави така, че Мартин да е до баща ми, през три стола от мене. По време на обяда мащехата ми и аз разговаряхме съвсем малко. Баща ми и Мартин приказваха за работите си. И аз, седнала през три стола от него, виждах човека, който след година щеше да бъде бащата на детето ми и с когото не ме свързваше дори и повърхностна дружба.

В неделя вечерта облякох венчалната си рокля в спалнята на мащехата. Виждах се в огледалото бледа и чиста, обвита в облак от тънък крепон, който ми напомняше призрака на майка ми. Казвах си пред огледалото: „Това съм аз, Исабел. Облечена съм като булка, за да се ожения на разсъмване.“ И не можех да се позная; чувствавах се раздвоена в спомена за умрялата си майка. Меме ми беше говорила за нея преди няколко дни в къщата на ъгъла. Беше ми казала, че след като

съм се родила, облекли майка ми в сватбената ѝ премяна и я положили в ковчега. И сега, като се гледах в огледалото, виждах костите на майка си, покрити с гробищна плесен, сред купчина изпокъсан крепон и плътен жълт прах. Аз бях извън огледалото. Вътре беше майка ми, отново жива — гледаше ме, простираше към мен ръце от застиналото пространство, опитваше се да докосне смъртта, която втъкваше първите игли в булчинския ми венец. А отзад, в средата на спалнята, баща ми, сериозен и слисан, промълвя: „Сега, с тази рокля, си досущ като нея.“

Тази вечер получих първото и последното, единственото любовно писмо. Една бележка от Мартин, написана с молив на гърба на филмовата програма. Пишеше: *„Тъй като няма да мога да дойда навреме тази вечер, ще се изповядам рано сутринта. Кажете на полковника, че уговореното е почти постигнато и че затова не мога да дойда сега. Много ли сте уплашена? М.“* С блудкавия вкус на това писмо отидох в спалнята и още го чувствавах в устата, когато се събудих след няколко часа, разтърсена от мащехата си.

Но всъщност мина още много време, докато се събудя напълно. Отново се чувствавах във венчалната рокля в едно свежо и влажно утро, ухаещо на мускус. Усещах устата си пресъхнала, както когато пътуваш и слюнката не иска да навлажни хляба. Кумовете и гостите бяха в салона от четири часа. Аз познавах всички, но сега ги виждах променени и нови, мъжете бяха облечени в сукно, а жените разговаряха с шапки на главата и изпълваха къщата с плътния и дразнещ дъх на думите си.

Черквата беше празна. Няколко жени се извърнаха да ме погледнат, когато прекоших главния кораб, като обречен младеж към жертвения камък. Палето, слаб и достоен, единственият човек с реални очертания в този вихрен и безмълвен кошмар, слезе по стъпалата и ме предаде на Мартин с четири движения на мършавите си ръце. Мартин стоеше до мене, спокоен и усмихнат, какъвто го видях на бдението при детето на Палокемадо, но сега беше с къса коса, сякаш за да ми докаже, че в самия ден на сватбата се беше постарал да изглежда още по-недействителен, отколкото в обикновени дни.

Същото това утро, вече у дома, след като гостите закусиха и размениха обичайните фрази, мъжът ми излезе и се върна чак подир следобедната почивка. Баща ми и мащехата ми се престориха, че не

забелязват положението ми. Оставиха денят да мине, без да променят установения ред, така че нищо да не позволи да се почувствува необикновеният дъх на този понеделник. Съблякох венчалната си рокля, свих я на вързоп и я пъгнах на дъното на гардероба. Спомних си за майка си и си помислих: „Тези парцали поне ще ми послужат за саван.“

Нереалният младоженец се върна в два часа и каза, че е обядвал. Тогава, като го видях да се приближава с късата си коса, ми се стори, че декември не беше вече лазурен месец. Мартин седна до мен и известно време мълчахме. За първи път, откакто се бях родила, се страхувах, че ще мръкне. Трябва да съм се издала с някое движение, защото внезапно Мартин сякаш оживя, наведе се над рамото ми и попита: „За какво мислиш?“ Почувствувах, че сърцето ми се свива: непознатият ми беше заговорил на „ти“. Погледнах нагоре, там, където декември беше огромна блестяща топка, сияен месец от стъкло, и казах: „Мисля си, че сега ни липсва само едно — да завали.“

.....

Последната нощ, когато разговаряхме на чардака, беше погорещо от обикновено. Само след няколко дни той щеше да се върне от бръснарницата и да се затвори завинаги в стаята си. Но онази последна нощ на чардака, една от най-горещите и тежки, които съм запазил в паметта си, той се показва разбиращ, както много рядко се случваше. Единственото нещо, което, изглежда, живееше в тази огромна пещ, бе глухо отекващата песен на щурците, възбудени от жаждата в природата, и мъничката, незначителна и все пак прекомерна дейност на розмарина и туберозата, които пламтяха в пустия час. И двамата мълчахме, а от нас се стичаше онова мазно и лепкаво вещество, което не е пот, а протеклата слуз на разлагащата се жива материя. От време на време той поглеждаше звездите, небето, опустошено от ослепителния летен блясък, а после оставаше неподвижен, сякаш изцяло вгълбен в хода на тази чудовищно жива нощ. Седяхме така, умислени, един срещу друг, той — в коженото си кресло, аз — в люлеещия се стол. Изведнъж се мярна бяло крило и аз видях самотната му тъжна глава, клюмнала на лявото рамо. Спомних си за живота му, за неговата самота, за ужасния му душевен смут. Спомних си с какво

мъчително безразличие наблюдаваше той зрелището на живота. Преди ми се струваше, че с него ме свързват сложни чувства, противоречиви понякога и тъй изменчиви, както и неговата личност. Но в този миг ни най-малко не се усъмних, че съм го обикнал дълбоко. Стори ми се, че съм прозрял в себе си онази тайнствена сила, която още от първия миг ме подтикна да го закрилям, и усетих като жива рана болката в тъмната му душна стая. Видях го мрачен и сломен, смазан от обстоятелствата. Внезапно, като ме погледна с жестоките си и пронизателни жълти очи, се уверих, че тайната на безизходната му самота ми бе разкрита от напрегнатия пулс на нощта. И преди самият аз да успея да се замисля защо правя това, го попитах:

— Кажете ми, докторе, вярвате ли в бога?

Той ме погледна. Косата му падаше върху челото и целият той гореше от някакъв вътрешен огън, но на лицето му все още нямаше нито сянка от вълнение или смущение. Отговори с напълно овладения си ленив глас на преживно животно:

— За първи път ми задават този въпрос.

— А вие самият, докторе, задавали ли сте си го някога?

Не изглеждаше нито безразличен, нито развълнуван. Като че ли почти не се интересуваше от мен. Нито от моя въпрос, още по-малко от целта му.

— Трудно е да се каже.

— Но не ви ли плаши нощ като тази? Нямате ли чувството, че някой по-голям от всички броди из плантацияте, докато нищо не се движи и всичко изглежда поразено от стъпките му?

Сега той мълчеше. Щурците изпълваха пространството отвъд прохладния, жив и почти човешки мирис на жасминовия храст, посаден в памет на първата ми жена. Един исполин бродеше сам в нощта.

— Мисля, че нищо подобно не ме смущава, полковник. — Но сега и той изглеждаше поразен, също като нещата, като розмарина и туберозата в горещото си пространство. — Смущава ме това — продължи той, като ме погледна сурово право в очите, — че съществува човек като вас, способен да твърди със сигурност, че разбира онзи, който броди в нощта.

— Ние се стремим да спасим душата си, докторе. Това е разликата.

И тогава си позволих да отида по-далече, отколкото възнамерявах:

— Вие не го усещате, защото не сте вярващ.

А той ми отвърна спокоен и невъзмутим:

— Не е тъй, полковник, повярвайте ми. Работата е там, че ме смущава както мисълта, че бог съществува, така и мисълта, че не съществува. Ето защо предпочитам изобщо да не мисля за това.

Не знам защо предчувствувах, че точно така ще ми отговори. „Той е скаран с бога“, помислих, като чух това, което ми каза непринудено, ясно и точно, сякаш го бе прочел някъде. Аз все още бях упоен от вцепенението на нощта. Чувствувах се сред необятна галерия от пророчески картини.

Там, зад парапета, беше градинката, която обработваха Аделаида и дъщеря ми. Затова пламтеше розмаринът — защото те всяка сутрин го поддържаха с грижите си, та в нощи като тая жаркият му дъх да се носи из къщата и да прави по-спокоен съня. Жасминовият храст изпращаше натрапчивия си мирис и ние го вдъхвахме, защото той беше връстник на Исабел, защото в известен смисъл тази миризма беше продължение на майка ѝ. Щурците бяха в двора, сред храстите — забравили бяхме да почистим бурените след дъжда. И единственото невероятно, изумително нещо беше, че той седи тук и бърше с огромна проста кърпа лъсналото си от пот чело.

След нова пауза рече:

— Бих искал да зная защо ми зададохте този въпрос, полковник.

— Внезапно ми хрумна — отвърнах аз. — Може би защото от седем години ми се иска да узная какво мисли човек като вас. — И добавих, като също си избърсах потта от челото: — Или може би ме тревожи вашата самота.

Почаках, но не получих отговор. Видях го срещу себе си, все така тъжен и самотен. Спомних си за Макондо, за безумието на неговите жители, които горяха банкноти по празници; за безпътната шума, която презираше всичко, която се валяше в тресавището на своите инстинкти и намираще в прахосничеството желаното удоволствие. Спомних си за живота му преди идването на шумата. И за сетнешния му живот, за евтините му одеколони, за вехтите излъскани обувки, за мълвата, която го преследваше като сянка, незабелязана от него. Попитах го:

— Докторе, никога ли не сте помисляли да се ожените?

И преди да свърша, той вече ми отговаряше с една от обичайните си дълги заобикалки:

— Вие много обичате дъщеря си. Нали, полковник?

Отговорих, че това е естествено.

— Добре — продължи той. — Но вие сте различен. Никой не обича повече от вас сам да си кове гвоздеите. Виждам съм ви да сменяте пантите на врата, макар че разполагате с неколцина души, които биха могли да сторят това вместо вас. Просто ви е приятно. Мисля, че щастието за вас се състои в това — да обикаляте къщата с кутия инструменти и да търсите нещо за поправка. Вие сте в състояние да изпитвате благодарност към някого, стига да ви развали пантите, полковник. Благодарен сте му, защото по такъв начин ви се дава възможност да бъдете щастлив.

— Това е навик — рекох, без да разбирам какво цели той. — Казват, че майка ми била същата.

Той се бе оживил. Държането му беше миролюбиво, но непреклонно.

— Много добре — каза. — Това е хубав навик. И е най-евтиното щастие, което познавам. Затова имате такава къща и сте възпитали така дъщеря си. Мисля, че трябва да е хубаво да имаш дъщеря като вашата.

Все още не проумявах какво целеше с тия заобикалки.

Но въпреки това попитах:

— А вие, докторе, не сте ли се замисляли колко хубаво би било за вас да си имате дъщеря?

— Не, полковник — отвърна той. И се усмихна, но веднага стана пак сериозен. — Моите деца няма да бъдат като вашите.

Тогавя у мен не остана никакво съмнение. Той говореше сериозно и тази сериозност, това положение ми се сториха ужасни. Мислех си: *От всичко друго за това е най-достоеен за съжаление.* Заслужава да го покровителствуваш, мислех си аз.

— Чували ли сте за Палето? — го попитах.

Отговори ми, че не е.

— *Палето* е енорийският ни свещеник, но преди всичко той е приятел на цялото градче. Сигурно го познавате.

— А, да, да — каза той. — И също има деца, нали?

— Сега не ме интересува това — отвърнах аз. — Хората измислят разни клюки за Палето, защото много го обичат. Това е особен случай, докторе. Палето съвсем не е лицемерно набожен и не прекалява с молитвите. Той е истински човек и изпълнява задълженията си като човек.

Сега слушаше с интерес. Седеше мълчалив и съсредоточен, втренчил в мене жестоките си жълти очи. Каза:

— Това е хубаво, нали?

— Мисля, че Палето ще стане светец — отвърнах аз. И бях искрен. — Никога не бяхме виждали в Макондо подобно нещо. Отначало го гледаха с недоверие, защото е тукашен, защото старите хора го помнят още когато ходеше с прашка, както всички момчета. Участва във войната, стана полковник, а това създаваше трудности. Вие знаете, че хората не уважават ветераните така, както уважават свещениците. Освен това не бяхме свикнали да ни се чете бristolския алманах вместо Евангелието.

Той се усмихна. Сигурно му се стори така забавно, както и на нас отначало.

— Любопитно, нали? — рече.

— *Палето* си е такъв. Предпочита да осведомява хората за атмосферните явления. Изпитва почти религиозно вълнение от бурите. Всяка неделя говори за тях. Ето защо проповедите му не се опират на Евангелието, а на атмосферните предсказания на бristolския алманах.

Сега се усмихваше и слушаше охотно, с напрегнато внимание. Аз също се чувствавах въодушевен. Казах:

— Има още нещо, което може да ви заинтересува, докторе. Знаете ли откога Палето е в Макондо?

Той отговори, че не знае.

— По една случайност пристигна същия ден като вас. И нещо още по-любопитно: ако имахте по-голям брат, сигурен съм, че щеше да бъде досущ като Палето, физически, разбира се.

Сега като че ли не мислеше за друго. По сериозния му вид, по упоритото му и съсредоточено внимание разбрах, че е настъпил моментът да му кажа това, което целях:

— Е, добре, докторе. Посетете Палето и ще се убедите, че нещата не са такива, каквито вие ги виждате.

И той каза, че ще отиде.

9

Студен, безмълвен и усърден, катинарът трупа своята ръжда. Аделаида го сложи на стаичката, когато узна, че докторът е отишъл да живее с Меме. Жена ми прие неговото напускане като своя победа, като завършек на една систематична и упорита дейност, която тя поде още когато аз наредих докторът да остане у дома. Седемнайсет години след това катинарът продължава да пази стаята.

Ако в поведението ми, неизменно през тия осем години, е имало нещо недостойно в очите на хората или негодно на бога, то наказанието щеше да ме сполети много преди смъртта ми. Може би трябваше да изкупя приживе това, което сметнах за хуманен дълг, за християнска повеля. Защото още не бе започнал да се покрива с ръжда катинарът, когато Мартин се появи у дома с чанта, претърпкана с проекти — така и не разбрах доколко са били действителни, — и с твърдото намерение да се ожени за дъщеря ми. Пристигна у дома със сако с четири копчета, излъчващ през всичките си пори младост и енергия, обвит от сияйна атмосфера на симпатия. Ожени се за Исабел през декември преди единайсет години. Изминаха девет, откакто замина с чанта, пълна с подписани от мене ценни книжа, и обеща да се върне веднага щом осъществи замислената операция, за което разполагаше с моето имущество. Девет години изминаха, но това не ми дава право да мисля, че е мошеник. Нямам право да мисля, че женитбата му е била просто свидетелство за добрите му намерения.

Ала осем години опит бяха послужили за нещо. Мартин щеше да се настани в стаичката, ако Аделаида не се бе противопоставила. Тоя път волята ѝ беше желязна, решителна и непреклонна. Знаех, че жена ми не би имала нищо против да нареди конюшната като брачна стая, само и само да не позволи младоженците да се настанят в стаичката. Този път приех без колебание нейното решение. Това беше признаване на победата ѝ, отсрочена с осем години. Ако двамата сме сбъркали, като повярвахме на Мартин, то е обща грешка. И за двама ни няма нито победа, нито поражение. И все пак това, което щеше да се случи

сетне, надхвърляше силите ни, то беше като предсказанията в алманаха атмосферни явления, които неизбежно ще настъпят.

Когато казах на Меме да напусне дома ни и да живее така, както намери за добре, а и после, макар че Аделаида ме упрекна в слабост и малодушие, аз съумях да се опълча и да наложя своята воля напук на всичко (винаги съм правил тъй), за да бъде така, както аз наредя. Ала нещо ми подсказваше, че съм безсилен пред хода на събитията. Не аз се разпореждах у дома, а някаква тайнствена сила, която направляваше живота ни и за която ние бяхме само нищожно и послушно оръдие. Всичко сякаш се подчиняваше тогава на естественото и неумолимо сбъдване на някакво пророчество.

След като Меме отвори дрогерия (всъщност вероятно всички са знаели, че една работлива жена, която най-неочаквано става държанка на провинциален лекар, рано или късно ще отвори дрогерия), разбрах, че у дома той е успял да натрупа много повече пари, отколкото би могло да се предположи, и че ги е държал в чекмеджето — съвсем нови банкноти и монети, които небрежно е хвърлял в кутията по времето, когато имаше пациенти.

Когато Меме отвори дрогерия, се предполагаше, че той е там, в задната стаичка, преследван от бог знае какви безпощадни апокалиптични животни. Знаеше се, че не се храни с нищо, донесено отвън, че си има зеленчукова градина и че отначало Меме купуваше парче месо за себе си, но след година се отказа от този навик, може би защото от постоянното общуване с него бе станала вегетарианка. Така двамата се затвориха, докато един ден властите разбиха вратата, претърсиха къщата и разкопаха градината, търсейки трупа на Меме.

Предполагаше се, че е там, затворен, че се люлее в стария си протрит хамак. Но аз знаех още тогава, когато вече не се чакаше завръщането му в света на живите, че упоритото му отшелничество, безмълвният му двубой с божията заплаха ще свърши много преди да го е сполетяла смъртта. Знаех, че рано или късно той ще излезе навън, защото никой не може да прекара половин живот в отшелничество, далеч от бога, без да излезе неочаквано и най-непринудено да изрече пред първия срещнат човек онова, което нито оковите и дръвникът, нито изтезанието с огън и вода, нито страданията на кръста и в менгемето, нито въглените и нажежените желяза в очите, нито вечната сол на езика и колът на мъчението, нито камшиците и жаравата, нито

дори любовта биха го накарали да изрече пред своите мъчители. И този час за него щеше да настъпи няколко години преди смъртта му.

Аз знаех това от преди, от последната нощ, когато разговаряхме на чардака, и оттогава, когато го потърсих в стаичката, за да види Меме. Бих ли могъл да се противопоставя на волята му да живее с нея като мъж с жена? Преди навярно бих могъл. Сега не, защото друга страница от предопределението бе започнала да се обръща от три месеца насам.

Тази вечер не беше в хамака. Лежеше по гръб в походното легло, с отметната назад глава и очи, вторачени там, където би трябвало да се вижда таванът, ако светлината от свещника беше по-силна. В стаята имаше електрическа лампа, но той никога не я използваше. Предпочиташе да лежи в полумрака, впил очи в тъмнината. Когато влязох в стаята, той не мръдна, но забелязах, че щом прекрачих прага, почувствува, че не е сам. Тогава казах: „Простете за безпокойството, докторе. Изглежда, че на индианката не ѝ е добре.“ Той се надигна в леглото. Миг преди това бе почувствувал, че не е сам в стаята. Сега знаеше, че съм влязъл аз. Очевидно това бяха две съвсем различни усещания, защото тозчас се промени, приглади косата си и седна на ръба на кревата в очакване.

— Аделаида иска да дойдете да видите Меме, докторе — казах аз.

А той, както си седеше, ми отговори натъртено с ленивия си глас на преживно животно:

— Няма да има нужда. Работата е там, че тя е бременна.

После се наведе напред, като че изучаваше лицето ми, и каза:

— От години Меме спи с мен.

Трябва да си призная, че не се изненадах. Не изпитах нито смущение, нито учудване, нито гняв. Не изпитах нищо. Може би неговото признание беше прекалено сериозно за мене и надхвърляше способността ми да го проумея. Продължавах да стоя безучастно, без дори да зная защо. Продължавах да стоя прав и неподвижен, безстрастен като него, като ленивия му глас на преживно животно. Чак после, след продължително мълчание, докато той все още седеше неподвижно на походното легло, сякаш чакаше да взема някакво решение, разбрах напълно какво ми беше казал. Ала тогава вече беше прекалено късно да се чудя.

— Естествено вие си давате сметка за положението, докторе. — Това беше всичко, което можах да кажа.

Той отговори:

— Човек взема предпазни мерки, полковник. Когато поемаш някакъв риск, знаеш и какво те чака. Ако нещо ти изневери, значи, се е случило нещо непредвидено, извън възможностите ти.

Познавах този род заобикалки. Както винаги, нямах представа накъде клони. Дръпнах един стол и седнах срещу него. Тогава той стана от кревата, закопча токата на колана си и си оправи панталоните. Продължи да говори от другия край на стаята:

— Толкова сигурно е, че съм взел мерки, че за втори път е бременна. Първия път беше преди година и половина, но вие не забелязахте нищо.

Продължаваше да говори спокойно, крачейки пак към леглото. В полумрака усещах бавните му уверени стъпки по тухления под.

— Но тогава тя беше готова на всичко. Сега не. Преди два месеца ми каза, че пак е бременна, и аз ѝ казах както първия път: „Ела тази вечер да ти дам същото.“ Тя отговори, че сега не можела, че щяла да дойде на другия ден. Когато отидох в кухнята да пия кафе, казах ѝ, че я чакам, но тя ми отговори, че в никакъв случай няма да дойде.

Беше застанал до леглото, но не седна. Обърна ми отново гръб и продължи да обикаля стаята. Слушах го. Усещах как гласът му се приближава и отдалечава, сякаш докато ми говореше, се люлееше в хамака. Говореше спокойно и уверено. Знаех, че би било безсмислено да се опитвам да го прекъсна. Просто го слушах. Той продължаваше да говори:

— И все пак след два дни дойде. Бях приготвил всичко. Казах ѝ да седне ей тук и отидох да взема чашата от масата. Тогава, като ѝ казах: „На, изпий го“, разбрах, че този път няма да го направи. Погледна ме, без да се усмихне, и каза с жестоки нотки в гласа: „Това няма да го махна, докторе. Ще си го родя и ще го отгледам.“

Аз се почувствувах раздразнен от неговото спокойствие. Казах му:

— Това ни най-малко не ви оправдава, докторе. Вие на два пъти сте постъпили недостойно: първо, заради връзките в собствения ми дом и, второ, заради аборта.

— Но вие видяхте, че направих всичко възможно, полковник. Повече от това не можех да сторя. После, като видях, че няма друг изход, реших да говоря с вас. Щях да го сторя тия дни.

— Предполагам, знаете, че има изход от подобни положения, стига човек наистина да иска да измие позора. Вие знаете какви са принципите на нашия дом — казах аз.

Той отвърна:

— Не искам да ви създавам неприятности, полковник. Повярвайте ми. Ето какво се канех да ви кажа: ще взема индианката със себе си и ще отидем да живеем в празната къща на ъгъла.

— Което е открито незаконно съжителство, докторе. Знаете ли какво значи за нас това?

Тогава той се върна до леглото. Седна, наведе се напред и заговори, опрял лакти на бедрата. Гласът му се промени. Отначало беше равнодушен. Сега започваше да става жесток и предизвикателен.

— Предлагам ви единственото нещо, което няма да ви създаде никакви неприятности, полковник. Другото би било да кажа, че детето не е от мен.

— Меме би го казала — възразих аз. Започнах да се възмуствам. Сега държането му беше прекалено дръзко и предизвикателно, за да остана спокоен.

Но той продължаваше сурово и непреклонно:

— Повярвайте ми, можете да бъдете абсолютно сигурен, че Меме няма да го каже. Тъкмо защото съм убеден в това, ви казвам, че ще я взема със себе си в къщата на ъгъла. Само за да ви спестя неприятности. Нищо повече, полковник.

Толкова уверено се бе осмелил да отрече, че Меме може да го посочи за баща на детето си, че сега наистина се почувствувах объркан. Нещо ме караше да мисля, че силата му се таи много по-дълбоко от думите. Казах:

— Ние вярваме на Меме както на собствената си дъщеря, докторе. В случая тя би била на наша страна.

— Ако знаехте това, което зная аз, нямаше да говорите така, полковник. Прощавайте, че ви го казвам, но ако сравнявате индианката с дъщеря си, обиждате дъщеря си.

— Нямате право да говорите така — казах аз.

А той отговори със същата горчива суровост в гласа:

— Имам. И щом ви казвам, че тя не може да твърди, че аз съм баща на детето ѝ, значи, също имам основание за това.

Отметна назад глава, вдъхна дълбоко и добави:

— Ако имахте време да наблюдавате Меме, когато излиза нощем, изобщо нямаше да ме карате да я взимам със себе си. В случая рискувам аз, полковник. Слагам на съвестта си една смърт, за да ви спестя неприятности.

Тогава разбрах, че никога няма да прекрачи с Меме прага на черквата. Но бедата беше там, че след последните му думи не бих се осмелил да поема това, което по-късно би могло да се окаже ужасно бреме за съвестта. Имаше няколко карти в моя полза. Но единствената, с която той разполагаше, би била достатъчна, за да заложи против съвестта ми.

— Добре, докторе — казах аз. — Още тази вечер ще се погрижа да ви пригответ къщата на ъгъла. Но така или иначе, искам да знаете, че ви изгонвам от дома си. Вие не си отивате по собствена воля. Полковник Аурелиано Буендия сигурно щеше да ви накара скъпо да заплатите за начина, по който отговаряте за доверието му.

Предполагах, че съм възбудил инстинктите му и очаквах да забушуват първичните му тъмни страсти, когато той стовари върху ми цялото си достойнство.

— Вие сте почтен човек, полковник — рече. — Всички го знаят и самият аз съм живял достатъчно дълго във вашия дом, за да трябва да ми го напомняте.

Когато се изправи, нямаше вид на тържествуващ човек. Изглеждаше просто доволен, че е могъл да се отплати за осемгодишното ни внимание. Аз бях този, който се чувствуваше объркан и виновен. Тази вечер, като видях зародиша на смъртта, набъбващ в жестоките му жълти очи, разбрах, че постъпката ми е егоистична и че само заради това петно на съвестта си заслужавам да понеса до края на живота си ужасно изкупление. Той, напротив, беше със спокойна съвест.

— Колкото до Меме — рече, — нека я разтрият със спирт, но да не ѝ дават очистително.

Дядо отиде пак при мама. Тя седи дълбоко умислена. Роклята и шапката ѝ са тук, на стола, но нея я няма. Дядо се приближава, вижда я умислена и размахва бастуна си пред очите ѝ: „Събуди се, дъще.“ Мама премигва, тръсва глава. „За какво мислиш?“ — пита дядо. А тя се усмихва с усилие и отвърща: „Мислех за *Палето*.“

Дядо пак сяда до нея и опира брада на бастуна. Казва: „Какво съвпадение! И аз си мислех за него.“

Те разбират какво искат да кажат. Говорят, без да се гледат — мама, облегната на стола, удря леко с длан ръката си, а дядо седи до нея, все още с брада, опряна на бастуна. Но и така се разбират, също както се разбираме ние с Абраам, когато ходим да гледаме Лукресия.

Казвам на Абраам: „Сега тика такишката.“ Абраам винаги върви отпред, на около три крачки пред мен. Без да се обърне да ме погледне, той отвърща: „Още не, след малко.“ Но аз настоявам: „Когато тика, алкутанът идва и се пръска.“ Абраам е с гръб към мене, но аз усещам, че се смее тихичко с глупав и наивен смях, като струйка вода, която трепти по муцуната на вола след водопой. Казва: „Трябва да стане към пет.“ Затичва се и добавя: „Ако идем сега, алкутанът може да се пръсне.“ Но аз настоявам: „Все едно е тика такишката.“ А той се обръща към мен, затичва се и казва: „Добре, тогава да вървим.“

За да видим Лукресия, трябва да минем през пет двора с дървета и ями. Трябва да прескочим зеленото дуварче с гущери, където преди пееше джуджето с женски глас. Абраам го прескача тичешком, блестящ като метално острие на силната светлина, преследван по петите от лая на кучето. После се спира. Сега сме пред прозореца. Казваме: „Лукресия“, така, като че Лукресия спи. Но тя е будна, седнала на кревата, боса, с колосана широка бяла нощница, която ѝ стига до глезените.

Като ни чува, Лукресия вдига глава, шари с поглед из стаята и впива в нас голямо кръгло око — също като на алкараван^[1]. После се размива и тръгва към средата на стаята. Устата ѝ е отворена и се

виждат неравни дребни зъби. Главата ѝ е кръгла, с подстригана като на мъж коса.

Когато стига до средата на стаята, престава да се смее, навежда се и гледа към вратата, докато ръцете ѝ стигнат до глезените, а после започва бавно да си вдига нощницата, с премислено бавно движение, едновременно предизвикателно и свирепо. Ние с Абраам стоим все така надвесени над прозореца, докато Лукресия си вдига нощницата, с изкривени в задъхана и неспокойна гримаса устни, вторачила в нас огромното си святкащо око на алкараван. Тогава виждаме белия корем, който по-надолу става тъмносин, а тя си покрива лицето с нощницата и стои така, изправена посред спалнята, с прибрани крака, стиснати с някаква трепетна сила, която идва откъм петите ѝ. Изведнъж си открива лицето с рязко движение, сочи ни с показалец и блестящото ѝ око излиза от орбитата си сред ужасен вой, който отеква из цялата къща. Тогава вратата на стаята се отваря и жената излиза с викове: „Вървете на майната си!“

От няколко дена не ходим да гледаме Лукресия. Сега ходим на реката, по пътя за плантациите. Ако си тръгнем рано оттук, Абраам сигурно ще ме чака. Но дядо не мърда. Седи до мама, опрял брада на бастуна. Аз го гледам, изучавам очите му зад стъклата, а той сигурно усеща, че го гледам, защото внезапно въздъхва шумно, раздвижва се и казва на мама с глух и тъжен глас: „Палето щеше да ги докара тук с камшици.“

После става от стола и се запътва натам, където е мъртвецът.

.....

За втори път влизам в тази стая. И първия път, преди десет години, всичко беше както сега. Като че ли оттогава не се е докосвал до нищо, като че ли още от онова далечно утро, когато дойде да живее тук с Меме, е престанал да се грижи за себе си. Книжата бяха на същото място. Масата, няколкото прости дрехи — всичко си стоеше там, където е и днес. Сякаш беше вчера, когато Палето и аз дойдохме да помирим този човек с властите.

По това време банановата компания ни беше изстискала докрай и беше напуснала Макондо заедно с отпадъците от отпадъците, които ни бе донесла. С тях си беше отишла и окапалата шума, последните следи

на цветущото Макондо до 1915 година. Останало бе едно разорено село с четири бедни, тъмни магазина, населено с безработни, озлобени хора, измъчвани от спомена за едно цветущо минало и от горчилката на едно унило, застинало настояще. Нищо друго нямаше тогава в бъдещето освен един мрачен и тревожен неделен ден с избори.

Шест месеца преди това на вратата на доктора се появи един пасквил. Никой не му обърна внимание и той си стоя закован много дълго, докато накрая дъждовете изтриха тъмните букви и парчето хартия изчезна, повлечено от последните февруарски ветрове. Но в края на 1918 година, когато наближиха изборите, правителството се замисли как да раздвижи и държи в напрежение своите избиратели. Тогава някой е споменал пред новите власти за самотния лекар, за когото от много време насам би могъл да даде достоверни сведения. Сигурно им е казал, че през първите години индианката, която живеела с него, държала дюкянче, което процъфтявало така, както процъфтявали дори и най-незначителните работи в Макондо. Един ден (никой не помни през кой месец, нито дори през коя година) вратата на дюкяна не се отворила. Предполагало се, че Меме и докторът продължават да живеят там, затворени, хранейки се само със зеленчуци, които сами отглеждали в двора. Но в пасквила, който се появил на ъгловата къща, се казвало, че докторът убил държанката си и заровил тялото ѝ в двора, опасявайки се да не би градчето да я използва, за да го отрови. Необяснимото е, че за това се заговори тогава, когато едва ли някой е имал причини да желае смъртта на доктора. Струва ми се, че властите изобщо не си спомняха за неговото съществуване до годината, в която правителството засили полицията и органите за сигурност със свои доверени хора. Точно тогава бе изровена забравената легенда за пасквила и властите разбиха вратите, претърсиха къщата, разкопаха градината и бъркаха в нужника, търсейки трупа на Меме. Но не намериха от нея нито следа.

Тогава сигурно щяха да разкарват и тормозят доктора и щеше да падне още една жертва в името на общественото мнение и на всесилните власти. Но Палето се намеси, дойде у дома и ме повика да посетим доктора, сигурен, че аз ще получа от него задоволително обяснение.

Когато влязохме през задната врата, видяхме една човешка развалина в хамака. Навярно на този свят няма нищо по-страшно от

човешка развалина. Още повече на тоя ничий гражданин, който се надигна в хамака, като ни видя, че влизаме, и самият той изглеждаше покрит със слой от праха, който покриваше всичко в стаята. Главата му беше стоманеносива, а жестоките му жълти очи все още пазеха могъщата вътрешна сила, която бях виждал и у дома. Имах чувството, че стига само да докоснем тялото му с нокът, то ще се разпадне, ще се превърне в купчина човешки стърготини. Нямаше мустаци, но не беше гладко избръснат. Брадата си стрижеше с ножици, така че кожата му не изглеждаше обрасла с дебели и твърди косми, а с нежен бял мъх. Като го видях в хамака, си помислих: *Сега не прилича на жив човек. Сега прилича на мъртвец, на когото очите още не са умрели.*

Заговори със същия ленив глас на преживно животно, който бях чувал и у дома. Нямам какво да каже. Разправи ни, сякаш мислеше, че не знаем, как полицията разбила вратите и разкопала градината без негово съгласие. Но това не беше протест. Беше само едно жално и тъжно признание.

Колкото до Меме, даде ни едно обяснение, което би могло да се стори наивно, но беше изречено от него със същия глас, с който би казал и самата истина. Меме просто си отишла, това било всичко. Когато затворила дюкянчето, започнала да се отегчава в къщи. Не разговаряла с никого, нямала никаква връзка с външния свят. Един ден я видял, че си реди куфара, но нищо не й казал. Не й казал нищо и когато я видял с рокля за излизане, високи токове и куфар в ръка, застанала в рамката на вратата, без да продума, просто като че ли му се показвала така, нагласена, за да разбере, че си отива. Тогава той станал и й дал останалите в чекмеджето пари.

— Колко време има оттогава, докторе? — попитах го аз.

А той отговори:

— Пресметнете по косата ми. Тя ми я стрижеше.

Палето почти не говори по време на посещението. Още с влизането си в стаята изглеждаше поразен от вида на единствения човек, когото не познаваше, въпреки че от петнайсет години беше в Макондо. Този път забелязах (и то по-добре от всякога, може би защото докторът си беше махнал мустаците) необикновената прилика между тия двама мъже. Не бяха съвсем еднакви, но си приличаха като братя. Единият беше с няколко години по-стар, по-слаб и мършав. Но те имаха общи черти като на двама братя, макар единият да прилича на

бащата, а другият — на майката. Тогава си спомних последната вечер на чардака и казах:

— Това е *Палето*, докторе. Веднъж вие ми обещахте да го посетите.

Той се усмихна. Погледна свещеника и рече:

— Вярно е, полковник. Не знам защо не го направих. — И продължи да гледа и изучава *Палето*, докато той заговори:

— Никога не е късно за онзи, който започва добре. Бих искал да ви бъда приятел.

Веднага забелязах, че в присъствието на чужденеца, Палето бе изгубил обичайната си сила. Говореше плахо, без непоколебимата увереност, с която гласът му гърмеше от амвона, когато четеше с многозначителен и страховит тон атмосферните предсказания от Бристолския алманах.

Това беше първата и последната им среща. Но все пак животът на доктора продължи до днешното утро, защото *Палето* се застъпи за него още веднъж онази нощ, когато го помолиха да се погрижи за ранените, а той дори не отвори вратата и тогава изрекоха ужасната присъда, чието изпълнение сега аз се нагърбвам да осуетя.

Вече се готвехме да напуснем къщата, когато си спомних за нещо, което от години желяех да узная. Казах на *Палето*, че ще остана тук с доктора, докато той ходатайствува пред властите. Когато останахме сами, го попитах:

— Кажете ми, докторе, какво стана с детето?

Лицето му не се промени.

— Какво дете, полковник?

— Вашето и на Меме. Когато напусна къщата ми, тя беше бременна.

И той, спокоен и невъзмутим, отговори:

— Имате право, полковник. Съвсем бях забравил за това.

.....

Баща ми помълча. После каза: „Палето щеше да ги докара тук с камшици.“ В очите му се четеше сдържано раздражение. Докато седим в очакване вече към половин час (защото трябва да е около три), ме тревожи обърканият вид на детето, унесеното, сякаш нищо непитащо

изражение, хладното и разсеяно безразличие, което го прави досущ като баща му. Моят син ще се стопи в горещия въздух на тази сряда, както стана с Мартин преди девет години, докато махаше с ръка от прозореца на влака, изчезвайки завинаги. Напразни ще са всичките мои жертви за сина ми, ако той продължава да прилича на баща си. Напразно ще моля бога да направи от него човек от плът и кръв, да има обем, тегло и цвят, както всички хора. Напразно ще е всичко, докато в неговите жили тече кръвта на баща му.

Преди пет години детето нямаше нищо от Мартин. Сега постепенно придобива всичко — откакто Хеновева Гарсия се върна в Макондо с шестте си деца, между които две двойки близнаци. Хеновева беше напълняла и остаряла. Около очите ѝ имаше сини жилки, от които лицето ѝ, някога чисто и гладко, изглеждаше сега мръсно. Излъчваше шумно и невъздържано щастие сред пилците си, обути в бели обувчици, с жаба и маншети от органди^[2]. Аз знаех, че Хеновева беше избягала с директора на една куклена трупа и изпитвах някакво странно чувство на отвращение при вида на децата ѝ, чиито движения сякаш бяха автоматични, като че ли се управляваха от един централен механизъм; дребни и смущаващо приличащи си, и шестте с еднакви обувки, с еднакви жаба и маншети. Печално и жалко ми се струваше невъздържаното щастие на Хеновева, нейната външност с куп модни подробности в едно разорено, потънало в прах градче. Имаше нещо тъжно, някаква жалка комичност в маниерите ѝ, в усилието да изглежда щастлива, в оплакванията ѝ от нашия начин на живот, толкова различен от живота в куклената трупа.

Като я гледах, си спомнях миналото. Казах ѝ: „Ама ти страшно си надебеляла.“ Тогава тя се натъжи: „Трябва да е от спомените.“ Изгледа внимателно детето и каза: „Ами какво стана с магьосника с четирите копчета?“ Аз отвърнах само: „Отиде си“, защото знаех, че тя знае. А Хеновева попита: „И само туй ли ти остави?“ Отговорих ѝ, че ми е оставил само това дете. Тя се изсмя с неуместен, просташки смях: „Трябва да си бая слаб, щом за пет години си направил само едно дете.“ И продължи да кудкудяка, като се въртеше сред пилците си: „Пък аз бях луда по него. Кълна се, че щях да ти го отнема, ако не се бяхме запознали на бдение при дете. По онова време бях страшно суеверна.“

Преди да се разделим, Хеновева дълго гледа детето и рече: „Наистина е досущ като него. Липсва му само сакото с четирите копчета.“ И от този миг детето започна да ми изглежда досущ като баща си, сякаш Хеновева му бе донесла магията на приликата. Понякога съм го заварвала опрял лакти на масата, с наклонена на лявото рамо глава и замъглен поглед, зареян нанякъде. Също като Мартин, когато се облягаше на парапета до саксиите с карамфили и казваше: „Дори да не беше ти, пак бих останал да живея в Макондо завинаги.“ Понякога имам чувството, че ще го каже, както би могъл да го каже сега, седнал до мене, мълчалив, пипайки зачервения си от горещината нос. „Боли ли те?“ — питам го аз. Той отговаря, че не, мислел си, че не би могъл да понася очила. „Няма защо да те тревожи това“ — казвам аз и отпускам възела на връзката му. „Като се приберем в къщи, ще си починеш и ще се изкъпеш.“ После поглеждам към баща си, който повиква най-стария от индианците: „Катауре“. Той е нисък и набит, пуши на кревата и като чува името си, вдига глава и търси лицето на баща ми с малките си мрачни очи. Но тъкмо когато баща ми понечва да заговори, в задната стаичка се чуват стъпките на кмета и той влиза, клатушкайки се.

---

[1] *Алкараван* — южноамерикански воден бик (сем. чапли). — Б.пр. ↑

[2] *Органди* — прозрачна леко колосана памучна материя. — Б.пр. ↑

11

Това пладне у дома беше ужасно. Макар че вестта за смъртта му не ме изненада, защото отдавна я очаквах, не можех да предположа, че ще предизвика такъв смут в къщата ми. Някой трябваше да ме придружи на погребението и аз мислех, че това ще бъде жена ми, най-вече заради онзи следобед преди три години, след болестта ми, когато, преглеждайки чекмеджетата на писалището ми, тя намери бастунчето със сребърната дръжка и танцуващата балеринка. Мисля, че по това време бяхме забравили играчката. Но този следобед я навихме и балеринката танцува както някога, съживена от музиката, която преди беше весела, но след дългото мълчание в чекмеджето звучеше мрачно и носталгично. Аделаида я гледаше как танцува и си спомняше. После се обърна към мен с навлажнени от лека тъга очи:

— За кого ти напомня?

Аз знаех за кого мисли Аделаида, докато изхабената мелодийка на играчката изпълваше стаята с тъга.

— Какво ли е станало с него? — рече жена ми, обзета от спомени, разтърсена може би от полъха на онова време, когато той се появяваше на прага на стаята в шест часа вечерта и окачваше лампата над вратата.

— В къщата на ъгъла е — отвърнах аз. — Скоро ще умре и ние ще трябва да го погребем.

Аделаида мълчеше, погълната от танца на балеринката, и аз се почувствувах заразен от нейната тъга. Казах й.

— Все ми се иска да узная за кого го взе в деня, когато пристигна у дома. Беше сложила онази трапеза, защото ти е заприличал на някого.

Аделаида отговори с вяла усмивка:

— Ще ми се смееш, ако ти кажа на кого ми заприлича, когато застана ей там, в ъгъла, с балеринката в ръка. — И тя посочи с пръст натам, където го бе видяла преди двайсет и четири години с ботуши от едно парче и дрехи, които приличаха на военна униформа.

Помислих, че този следобед се бяха помирили чрез спомена, и затова днес казах на жена си да се облече в черно, за да ме придружи. Но играчката пак лежи в чекмеджето. Музиката е изгубила своето очарование. Сега Аделаида гасне. Тъжна, съсипана, тя с часове се моли в стаята. „Само на теб може да ти хрумне да му устройваш погребение — рече. — След всичките беди, които ни сполетяха, ни липсваше само тая проклета високосна година. И после потопът.“ Помъчих се да я убедя, че съм обвързан с честна дума.

— Не можем да отречем, че му дължа живота си — рекох.

— Той ни беше длъжник — отвърна тя. — Като ти спаси живота, само погаси един осемгодишен дълг за легло, храна и чисти дрехи.

После придърпа един стол към парапета. И навярно още седи там, със замъглени от скръб и суеверие очи. Толкова отчаяна ми се видя нейната постъпка, че се опитах да я успокоя.

— Добре. Тогава ще ида с Исабел — рекох.

Но тя не отговори. Продължаваше да седи неуязвима. Преди да излезем, ѝ казах, мислейки, че ще ѝ угодя:

— Докато се върнем, постой в параклиса и се помоли за нас.

Тогава тя извърна глава към вратата и рече:

— Няма и да се моля. Молитвите ми ще бъдат все така безполезни, докато оная жена идва всеки вторник да проси стръкче маточина. — В гласа ѝ звучеше мрачен и тревожен бунт. — Ще остана тук, сломена, до часа на страшния съд. Ако дотогава термитите не са проявили стола.

.....

Баща ми застава неподвижен, с изпъната шия, като чува познатите стъпки откъм задната стая. Забравя какво е искал да каже на Катауре и понечва да се обърне, подпрян на бастуна, но сакатият крак му изневерява и той насмалко да падне по очи, както се случи преди три години, когато падна в локва от лимонада, сред шума на търкулналата се на пода кана, налъмите, люлеещия се стол и плача на детето, което единствено го бе видяло да пада.

Оттогава куца, оттогава си влачи крака, който се вдърви след онази седмица мъчителни страдания, от които не се надявахме вече да се съвземе. Сега, като го виждам как успява да запази равновесие с

помощта на кмета, си мисля, че тъкмо в този сакат крак се крие тайната на дълга, който се готви да изпълни против волята на градчето.

Може би благодарността му е оттогава. Откакто падна по очи на чардака и каза, че почувствувал сякаш го блъскал от кула, а последните лекари, останали в Макондо, ни посъветваха да го приготвим да умре по християнски. Спомням си го на петия ден от болестта, отпаднал, смалил се между завивките; спомням си отслабналото му тяло, също като тялото на Палето, който предишната година бе изпратен до гробищата от всички жители на Макондо, отрупан с цветя, сред вълнуваща процесия. В ковчега неговата величественост излъчваше същата непоправима, печална безпомощност, каквато виждах на лицето на баща ми в онези дни, когато в спалнята отекна неговият глас. Разказваше за онзи страшен воин, който по време на войната от осемдесет и пета година се появил една нощ в лагера на полковник Аурелиано Буендия с шапка и ботуши, украсени с тигрови кожи, нокти и зъби. „Кой сте вие?“ — го попитали. Но странният воин не отговорил. Пак го попитали: „Откъде идвате?“ Но и този път той не отговорил. „На чия страна се биете?“ — попитали го за трети път, но отново не получили от непознатия воин никакъв отговор. Тогава ординарецьт грабнал една главня от огъня, доближил я до лицето му, разгледал го за миг и се провикнал възмутен: „По дяволите! Това е херцог Марлбъроу^[1]!“

След това страшно блънуване лекарите наредиха да го изкъпем. Така и сторихме. Но на другия ден едва ли можеше да се долови някаква промяна в състоянието му. Тогава лекарите си отидоха, като казаха, че най-добре ще е да го приготвим да умре по християнски.

Спалнята потъна в безмълвие, сред което се чуваше само бавното и спокойно дихание на смъртта, онова стаено дихание, което край леглото на умиращите има човешка миризма. След като отец Анхел му даде последното причастие, дълго стояхме неподвижни, съзерцавайки острия профил на обречения. После удари камбанката на часовника и мащехата ми се приготви да му даде лекарството. Повдигнахме главата му, мъчейки се да му отворим устата, та мащехата ми да пъхне лъжицата. Точно тогава в коридора се чува бавни, уверени стъпки. Мащехата ми замря с лъжицата във въздуха, престана да чете молитвата си и се обърна към вратата, застинала, мъртвешки бледа. „Дори и в чистилището бих познала стъпките му“, успя да промълви

тя, точно когато погледнахме към вратата и видяхме доктора. Стоеше на прага и ни гледаше.

.....

Казвам на дъщеря си: „*Палето* щеше да ги докара тук с камшици“ и се упътвам към ковчега, като си мисля: *Откакто докторът напусна къщата ни, бях сигурен, че нашите деяния се подчиняват на някаква висша воля, срещу която не бихме могли да се опълчим, дори и да се стремим с всичките си сили, дори да последваме безсмислената постъпка на Аделаида, която се затвори да се моли.*

Докато изминавам разстоянието, което ме дели от ковчега, и виждам моите хора, безучастни, седнали на кревата, струва ми се, че с първата глътка от въздуха, който трепти над мъртвеца, съм вдъхнал цялата онази горчива и гибелна атмосфера, която разруши Макондо. Мисля, че кметът скоро ще дойде с разрешение за погребението. Знам, че навън, по изгарящите от горещината улици, хората стоят в очакване. Знам, че на прозорците са се надвесили жадни за зрелище жени и че стоят там, надвесени, забравили, че млякото кипи на огъня, а оризът е останал без вода. Но мисля, че и тази сетна проява на непокорство е свръх силите на тези изстискани и съсипани хора. Способността им да се борят рухна още преди неделята на изборите, когато се оживиха и започнаха да кроят планове и бяха сразени, но останаха с убеждението, че сами ръководят собствените си постъпки. Ала всичко това изглеждаше подготвено, нагласено, за да насочва събитията, които полека-лека неизбежно щяха да ни доведат до тази сряда.

Преди десет години, когато настъпи разрухата, дружните усилия на онези, които желаеха да се съвземат, биха били достатъчни, за да се изгради всичко наново. Достатъчно би било всички да излезем на опустошените от банановата компания полета; да ги почистим от бурени и да започнем пак всичко отначало. Но окапалата шума беше научена да бъде нетърпелива; да не вярва нито в миналото, нито в бъдещето. Беше научена да вярва само в настоящия миг и в него да задоволява ненаситния си апетит. Не беше нужно много време, за да си дадем сметка, че шумата си бе отишла и че без нея не беше възможно да се започне отначало. Шумата бе донесла всичко и всичко бе отнесла със себе си. След нея оставаше само един неделен ден сред

развалините на едно градче и вечният интригант пред избори, който в последната нощ на Макондо бе сложил на площада четири дамаджани ракия за полицията и охраната.

Ако онази нощ Палето успя да ги усмири, въпреки че все още бяха способни на бунт, днес би могъл да тръгне от къща на къща с камшик в ръка и да ги застави да погребат този човек. Палето им бе наложил желязна дисциплина. Дори когато той умря преди четири години — една година преди болестта ми, — тази дисциплина пролича в страстния порив, с който всички изскубнаха цветята и храстите в градините си и ги занесоха на гроба, за да отдадат на Палето последна почит.

Докторът единствен не присъствува на погребението. И той единствен дължеше живота си тъкмо на това безпрекословно и противоречиво подчинение на градчето пред свещеника. Защото вечерта, когато сложиха на площада четирите дамаджани ракия и Макондо се превърна в потъпкано от сган варвари градче, едно обезумяло от ужас градче, което заравяше мъртвците си в общата яма, някой трябва да си е спомнил, че в къщата на ъгъла живее лекар. Тогава именно сложиха носилките до вратата и му извикаха (защото той не отвори, а се обади отвътре): „Докторе, погрижете се за тия ранени, че другите лекари не могат вече“, а той отговори: „Карайте ги на друго място, аз не разбирам нищо от тия работи.“ — „Вие сте единственият лекар, който ни остава. Трябва да проявите милосърдие“ — му рекоха, а той отвърна (но и тогава вратата си остана затворена, а тълпата си го представи сред стаята, вдигнал лампата нависоко, с осветени жестоки жълти очи): „Забравил съм всичко, което знаех. Карайте ги на друго място“ и си остана зад затворената врата (защото оттогава вратата никога вече не се отвори), докато мъже и жени от Макондо агонизираха пред нея. Тази нощ тълпата би била способна на всичко. Готвеха се да подпалят къщата и да превърнат в пепел единствения ѝ обитател. Но тогава се появи Палето. Казват, че сякаш бил там, невидим, бдейки, за да предотврати унищожаването на къщата и човека. „Никой да не е посмял да докосне тази врата“ — изрече Палето. И нищо повече не каза, с разперени като на разпятие ръце и озарено от пламтящата ярост на тълпата студено и безстрастно лице като череп на крава. Тогава бурята затихна, отмина нанякъде, но

тълпата все още имаше достатъчно сили, за да изкрещи оная присъда, която неизбежно щеше да доведе до настъпването на тази сряда.

Отивам до леглото, за да кажа на моите хора да отворят вратата, като си мисля: *Всеки момент трябва да дойде*. И си казвам, че ако до пет минути не дойде, ще изнесем ковчега без разрешение и ще сложим мъртвеца наред улицата, дори и да трябва да го погребем пред самата къща. „Катауре“ — повиквам най-стария от моите хора и той едва успява да вдигне глава, когато чувам стъпките на кмета откъм другата стая.

Знам, че идва право към мене и се опитвам бързо да се завъртя на токовете си, подпрян на бастуна, но болният крак ми изневерява и политам напред. Сигурен съм, че ще падна и ще си разбия главата в ръба на ковчега, но се натъквам на неговата ръка, здраво се вкопчвам в нея и чувам гласа му, изпълнен с глупава кротост: „Не се безпокойте, господин полковник. Уверявам ви, че нищо няма да се случи.“ Аз мисля, че не е така, но знам, че той го казва, за да си вдъхне кураж. „И аз мисля, че нищо няма да се случи“ — му казвам, като си мисля обратното, а той споменава нещо за сейбите^[2] на гробищата и ми връчва разрешението. Без да го прочета, го сгъвам, пъхам го в джоба на жилетката си и казвам: „Така или иначе, каквото и да се случи, значи, е трябвало да се случи. Все едно, че е предсказано в алманаха.“

Кметът се обръща към индианците. Заповядва им да заковат ковчега и да отворят вратата. Виждам как се раздвижват, търсят чука и пироните, които ще заличат завинаги образа на този човек, на този бездомник отникъде, когото видях за последен път преди три години до леглото ми на оздравяващ, с глава и лице, поразени от преждевременна старост. Тогава току-що ме бе спасил от смърт. Сякаш същата сила, която го беше довела тук, която му бе донесла вестта за моята болест, го крепеше сега до леглото ми на оздравяващ. Каза ми:

— Трябва само да раздвижвате по малко крака. Може би занапред ще се наложи да ходите с бастун.

След два дни щях да го попитам какво му дължа, а той щеше да ми отговори:

— Нищо не ми дължите, полковник. Но ако искате да ми направите една услуга, когато умра, хвърлете върху мене малко пръст. Това е единственото, от което се нуждая, за да не ме изкълват лешоядите.

В самото задължение, което ме караше да поема, по начина, по който го изрече, и в ритъма на стъпките му върху плочите на стаята се забелязваше, че този човек отдавна беше почнал да умира, макар че щяха да минат още три години, докато тази отсрочена и непълна смърт настъпи завинаги. Този ден беше днешният. И дори мисля, че не е имало нужда от въже. Един лек полъх би бил достатъчен, за да угасне и последната искра живот в жестоките му жълти очи. Аз предчувствах това още от онази вечер, когато разговаряхме в стаичката, преди да отиде да живее с Меме. Така че не се изненадах, когато ме накара да поема задължението, което ще изпълня днес. Просто казах:

— Няма нужда да ме молите, докторе. Вие ме познавате и трябваше да се досетите, че дори да не ви дължах живота си, бих ви погребал напук на всички.

А той ми отвърна усмихнат и жестоките му жълти очи за пръв път бяха спокойни:

— Вярно е, полковник. Но недейте забравя, че един мъртвец не би могъл да ме погребее.

.....

Сега вече никой не ще може да предотврати този позор. Кметът връчи на баща ми заповедта за погребението, а баща ми каза: „Така или иначе, каквото и да се случи, значи, е трябвало да се случи. Все едно, че е предсказано в алманаха.“ И го каза със същото безразличие, с което се обрече на съдбата на Макондо, верен на сандъците с дрехите на всички роднини, умрели, преди аз да се родя. Оттогава всичко тръгна към разруха. Дори енергията на мащехата ми с нейния твърд и властен характер бе удавена в горчива скръб. Тя изглежда все по-далечна и мълчалива и е толкова разочарована, че днес след обяд седна до парапета и каза: „Ще остана тук, сломена, до часа на страшния съд.“

Баща ми вече за нищо не налага волята си. Само днес се надигна, за да изпълни този позорен дълг. Ето го, уверен, че всичко ще мине без сериозни последствия, гледа индианците, които се раздвижиха, за да отворят вратата и заковат ковчега. Виждам ги как се приближават,

изправям се, хващам детето за ръка и премествам стола до прозореца, за да не ме видят хората, когато вратата се отвори.

Детето е объркано. Когато станах, то ме погледна в лицето някак слисано. Но сега седи до мен объркано и гледа индианците, които се потят, докато се мъчат да дръпнат халките. И вратата се отваря широко с провлечен, пронизителен стон на ръждясал метал. Тогава отново виждам улицата, блестящия парещ бял прах, който покрива къщите и придава на градчето жалкия вид на разнебитена мебел. Сякаш господ е обявил Макондо за ненужен и го е захвърлил в ъгъла, където са градчетата, престанали да служат на света.

Детето, което в първия миг сигурно е било заслепено от рязката светлина (ръката му трепна в моята, когато вратата се отвори), внезапно вдига глава, съсредоточено, напрегнато, и ме пита: „Чуваш ли?“ Едва тогава си давам сметка, че в някой от съседните дворове се обажда алкараван. „Да — отвърщам, — трябва да е вече три часът“ — и почти в същия миг отеква първият удар на чука върху пирона.

Мъча се да не чувам този пронизващ звук, от който настръхвам; старая се детето да не забележи моето смущение, затова извърщам лице към прозореца и виждам на отсрещната страна унилите и прашни бадемови дървета и в дъното — нашата къща. Разтърсена от невидимия порив на разрушението, скоро и тя ще се срути тихо и безвъзвратно. С цяло Макондо е така, откакто го изстиска банановата компания. Бръшлянът нахлува в къщите, бурени растат из уличките, пропукват се стените и посред бял ден човек намира в спалнята си гуцер. Всичко изглежда разрушено, откакто престанохме да се грижим за розмарина и туберозата; откакто една невидима ръка строши коледния порцеланов сервиз в долапа и остави молците да ядат дрехите, които вече никой не облече. Разнебити се някоя врата, а няма грижлива ръка да я поправи. Баща ми няма сили да се движи така, както преди болестта, която го остави завинаги сакат. Сеньора Ребека, зад вечния си вентилатор, не върши нищо, което би могло да пресече жаждата ѝ към зложелателство, предизвикана от безплодния и мъчителен вдовишки живот. Агеда е саката, угнетена от упорита религиозна болест; а отец Анхел като че ли няма друго удоволствие, освен да усеща в следобедната си дрямка вечния вкус на несмилаемите кюфтета. Единственото неизменно нещо е песента на близначките Сан Херонимо и онази загадъчна просякиня, която сякаш не остарява и от

двайсет години насам идва всеки вторник у дома за стръкче маточина. Само свирката на един пращен жълт влак без пътници нарушава четири пъти на ден тишината. А нощем тътенът от малката фабрика, която остана, след като банановата компания напусна Макондо.

Виждам къщата през прозореца и си мисля, че мащехата ми е там, неподвижна на стола, мислейки си може би, че още преди да се върнем, ще задуха онзи последен вятър, който ще заличи градчето. Тогава всички ще са си отишли, всички освен ние, защото сме свързани с тая земя заради една стая, пълна със сандъци, в които още се пазят домашните съдове и дрехите на дедите на моите деди и чуловете, с които са покривали конете, когато родителите ми дошли в Макондо, спасявайки се от войната. Ние сме вкоренени в тая земя от спомена за далечните мъртъвци, чиито кости вече не биха могли да се намерят и на двацет разтега под нея. Сандъците са в стаята още от последните дни на войната; там ще си бъдат и днес, когато се върнем от погребението, ако дотогава не е задухал онзи последен вятър, който ще помете Макондо заедно с неговите стаи, пълни с гуцери, и мрачните му жители, съсипани от спомените.

.....

Изведнъж дядо става, опира се на бастуна и изправя птичата си глава, на която очилата стоят здраво, като част от лицето му. Мисля, че би ми било много трудно да нося очила. При всяко движение те биха се изплъзвали от ушите ми. И докато си мисля това, се удрям лекичко по носа. Мама ме поглежда и пита: „Боли ли те?“ Аз ѝ отвърщам, че не, просто си мисля, че не бих могъл да нося очила. А тя се усмихва, вдъхва дълбоко и казва: „Сигурно си вир-вода.“ И наистина, дрехите изгарят кожата ми, костюмът от дебело зелено кадифе, затворен догоре, е залепнал за тялото от потта и ме дразни. „Да“ — отговарям. И мама се навежда над мене, разхлабва възела на връзката ми и ми вее на врата. „Като се приберем у дома, ще си починеш и ще се изкъпеш“ — казва тя. „Катауре“ — чувам...

В това време през задната врата влиза отново човекът с револвера. Застава в рамката на вратата, сваля си шапката и тръгва предпазливо, като че се страхува да не събуди мъртвеца. Но всъщност го прави, за да изплаши дядо, който полита напред, блъснат от човека,

олюлява се, но успява да се вкопчи в ръката на този, който се опита да го събори. Мъжете са престанали да пушат и седят на кревата, наредени като четири гарвана на стряха. Когато влиза човекът с револвера, гарваните се навеждат, пошепват си нещо и един от тях става, отива до масата и взема чука и кутийката с пироните.

Дядо стои до ковчега и разговаря с човека. Човекът казва: „Не се безпокойте, господин полковник. Уверявам ви, че нищо няма да се случи.“ А дядо отвръща: „И аз мисля, че нищо няма да се случи.“ — „Можете да го погребете от външната страна, до лявата ограда на гробищата, там, където сейбите са по-високи.“ После подава на дядо някакъв лист хартия и добавя: „Ще видите, че всичко ще мине много добре.“ Дядо се опира на бастуна с едната ръка, взема листа с другата и го пъха в джоба на жилетката, където държи мъничкия квадратен златен часовник с верижка. После казва: „Така или иначе, каквото и да се случи, значи, е трябвало да се случи. Все едно, че е предсказано в алманаха.“

„По прозорците има хора — казва човекът, — но то е просто от любопитство. Жените за нищо и никакво увисват по прозорците.“ Но мисля, че дядо не го чува, защото гледа през прозореца към улицата. Тогав човекът се раздвижва, отива до кревата и казва на мъжете, веейки си с шапката: „Сега може да го заковете. И отворете вратата да влезе малко чист въздух.“

Мъжете се раздвижват. Един от тях се навежда над кутията с чука и пироните, а другите се запътват към вратата. Майка ми става. Изпотена и бледа е. Премества стола, хваща ме за ръка и ме дръпва настрана, за да минат мъжете, които се приближават да отворят вратата.

Първо се мъчат да издърпат резето, което изглежда слепено с ръждясалите халки, но не успяват да го мръднат. Сякаш някой се е облегал с всички сили откъм улицата. Но когато един от мъжете се опира на вратата и я блъсва, в стаята се вдига шум от дърво, от ръждясали панти, ключалки, споени от времето, и вратата зейва огромна, сякаш за да минат двама души един върху друг: чува се продължителното изскърцване на дървото и събудените желяза. И преди да успеем да схванем какво става, светлината нахлува в стаята заднишком, мощна и ослепителна, защото са махнали преградата, която я е възпирала цели двеста години със силата на двеста вола, и тя

пада по гръб на пода, повличайки сянката на предметите в стремителното си падане. Хората рязко се очертават, като от мълния по пладне, олюляват се и струва ми се, че трябва да се хванат за нещо, за да не ги повали светлината.

Когато вратата се отваря, някъде в градчето се обажда алкараван. Сега виждам улицата. Виждам блестящия парещ прах. Виждам няколко души, облежнати на отсрещния тротоар, скръстили ръце, гледайки към стаята. Пак чувам алкаравана и казвам на мама: „Чуваш ли?“ Тя ми отвръща, че чува, че трябва да е три часът. Но Ада ми е казвала, че алкараваните се обаждат, когато усетят миризма на умряло. Искам да кажа на мама точно когато чувам силния удар на чука върху главичката на пирона. Чукът удря ли, удря, звукът му изпълва всичко: почива си за миг и продължава да удря, пробождайки шест пъти дървото, събуждайки проточен тъжен вопъл от заспалите дъски, а мама, извърнала лице на другата страна, гледа през прозореца към улицата.

Когато свършват да коват, се чува викът на няколко чапли. Дядо прави знак на своите хора. Те се навеждат, накланят ковчега, а човекът, застанал в ъгъла с шапка, казва на дядо: „Не се безпокойте, господин полковник.“ И тогава дядо се обръща към ъгъла, възбуден, с подута и морава като на боен петел шия. Ала не казва нищо. Човекът пак заговаря от ъгъла: „Дори мисля, че никой в градчето не си спомня за това.“

В този миг действително усещам трепет в корема. *Сега наистина ми се ходи на едно място*, си казвам, но виждам, че вече е твърде късно. Мъжете се напрягат за последен път, изправят се със заковани в пода пети и ковчегът започва да плува в светлината, сякаш отнасят на гробищата мъртъв кораб.

И аз си казвам: *Сега ще усетят миризмата. Сега всички алкаравани ще закрещят.*

---

[1] Марлбъроу (1650–1728) — английски генерал; името му се свързва с шеговитата песен „Малбру отива на война“. — Б.пр. ↑

[2] Сейба — тропическо дърво от семейство баобабови. — Б.пр.

↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.